

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์

Journal of Social Science, Law and Politics

คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2565

Vol.6 No.1 January - June 2022

ISSN 2730 - 373X

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์
Journal of Social Science, Law and Politics

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2565

Vol.6 No.1 January – June 2022

ISSN 2730-373X

วารสารสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

ปีที่พิมพ์

ปีที่ 6 พ.ศ. 2565

ISSN

2730-373X

จัดทำโดย

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

113 หมู่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ

จังหวัดร้อยเอ็ด 45120

โทร. 0 4355 6036 โทรสาร 0 4355 6037

ออกแบบปก

นายจักรธร พลคชา

พิมพ์ครั้งที่ 1

มกราคม 2565

วัตถุประสงค์ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ เป็นวารสารวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ซึ่งครอบคลุมความรู้ในด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ และสหวิทยาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการ ทั้งงานวิจัย ความรู้ และแนวความคิดด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ให้แก่นักวิชาการ คณาจารย์ บุคลากรทางการศึกษา นิสิตนักศึกษา สมาชิก ตลอดจนผู้สนใจ ในลักษณะบทความวิจัย บทความวิชาการ บทความทั่วไป บทความหนังสือ บทความปริทัศน์ และบทความพิเศษ เพื่อเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนโลกทัศน์ทางความรู้เชิงวิชาการ และเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ อันจะเป็นประโยชน์ยังต่อสังคม

การเผยแพร่	ปีละ 2 ฉบับ เดือนมกราคม - มิถุนายน และเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม	
หน่วยงาน	คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด	
ที่ปรึกษาวารสาร	ศาสตราจารย์ (พิเศษ) นายแพทย์สมพร โพธินาม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เฉลย ภูมิพันธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อภิรักษ์ บุรรุ่งโรจน์	นายกสภามหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด คณบดีคณะนิติรัฐศาสตร์
บรรณาธิการ	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
กองบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกตาร์คมี รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เอ็มอัมหมร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง รองศาสตราจารย์ ดร.บุษอริ ยี่หมะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติพร อำไพ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วริยา ล้าเลิศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนาใจ หมั่นไธสง รองศาสตราจารย์ ดร.กฤติญา สุขเพิ่ม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิราพร บาร์ศรี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรฉัตร วรวิรรณ	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
คณะกรรมการ บริหารวารสาร	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ธรรมรัตน์ สินธุเดช อาจารย์วุฒิชัย ตาลเพชร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เสกสรรค์ สนวา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์สิทธิ์ ฆารเลิศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชยธร ไชยวิเศษ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู ผู้ช่วยศาสตราจารย์พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมลศักดิ์ นิลผาย อาจารย์ปิ่นบุญญา ลำมะนา อาจารย์นภัสภรณ์ ภาณุตานนท์	อาจารย์สุพัฒนา ศรีบุตรดี อาจารย์ณัฐพงษ์ ราชมี อาจารย์ริยา เต็ดชาด อาจารย์ ดร.สุริยา ปัญญิจิตร อาจารย์ปฎิวัติ ธีระวิชาภา นายสุรินทร์ จันทร์ปุม นางสาววาสนา เลิศมะเลา นายจักรธร พลคชา นางสาววาสนา บุตรพรม นางสาวมนนิกา ศรีรักษา

บทบรรณาธิการ

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 เป็นอีกหนึ่งฉบับที่กองบรรณาธิการตั้งใจที่รวบรวมบทความของผู้ประพันธ์เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจที่ต้องการแสวงหาความรู้ในทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการ หรือสังคมศาสตร์ ทั้งในแง่ของการศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้จากที่มีอยู่เดิมก่อนหน้า การศึกษาเพื่อขยายกรอบการรับรู้ให้กว้างไกลออกไป หรือแม้แต่การศึกษาเพื่อถกเถียงตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ อันจะนำไปสู่การขบคิดทางวิชาการเพื่อสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ วารสารฉบับนี้จึงเป็นฉบับที่กองบรรณาธิการปรารถนาจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคม หรืออย่างน้อยที่สุดก็เป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนสังคมให้ดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านองค์ความรู้ทางวิชาการ อันเป็นคุณูปการสำคัญในการพัฒนาคนและเสริมสร้างศักยภาพคน สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ที่พระราชทานแก่คณะองคมนตรีว่า “การศึกษาคือความมั่นคงของประเทศ การศึกษาต้องสร้างให้คนไทยมีทัศนคติที่ดีและถูกต้อง มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงเข้มแข็ง มีอาชีพ มีงานทำ และมีความเป็นพลเมืองดี มีระเบียบวินัย”

ในนามกองบรรณาธิการ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ ขอขอบคุณผู้ประพันธ์บทความ ที่ได้ให้ออกาสวารสารฯ เป็นช่องทางหนึ่งในการพัฒนาคนและเสริมสร้างศักยภาพคน ให้เป็นผู้มีความรอบรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมโลก ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Peer Review) ที่ให้ความอนุเคราะห์วารสารฯ สำหรับคำแนะนำและข้อเสนอแนะที่ทรงคุณค่า ขอขอบคุณคณะกรรมการบริหารวารสารฯ ที่มีส่วนช่วยในการเดินทางของวารสารฯ ทุกฉบับ ในฐานะที่เป็นกำลังร่างกายและแรงใจ ที่สำคัญขอขอบคุณผู้อ่านที่เลือกหยิบวารสารฯ ขึ้นมาศึกษา จนทำให้กระบวนการพัฒนาคนและเสริมสร้างศักยภาพคนให้เป็นผู้รอบรู้ตามปณิธานของเราบรรลุเป้าหมายที่ตั้งวางไว้ ภายใต้ความมุ่งมั่นตั้งใจของวารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ ที่จะพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไปอย่างไม่รู้จบ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง
บรรณาธิการ

สารบัญ

หน้า

ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ	1
เพ็ญศรี ชื่นชม และนพนล ภาณธงนันท์	
แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวของสังคมอีสานใน อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด	23
สุกัญญา บุญโสภิต และเบญจวรรณ บุญไทแสง	
ข้อพิจารณาความเป็นสัญญาทางปกครอง	40
วรรณธร วรรณธรรม และปัญญา นาแพงหมื่น	
การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์	59
หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์	59
การจัดเตรียมต้นฉบับเพื่อเสนอบทความ	59
ขั้นตอนการส่งบทความสำหรับผู้ประพันธ์	64
ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ	65

ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงาน
ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19)
กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาด
ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงิน
และบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
Relationship Between Work Stressors During the
Coronavirus (Covid-19) Epidemic and Opinions on
Job Performance During the Coronavirus (Covid-19)
Epidemic of Finance and Accounting Staff at KMUTNB
เพ็ญศรี ชื่นชม¹
Pensri Chuenchom²
นพนล ภณธนนันท์³
Noppanol Pontongnun⁴

Received: 18 เม.ย. 2565

Revised: 4 มิ.ย. 2565

Accepted: 23 มิ.ย. 2565

¹นักวิชาการเงินและบัญชี งานคลัง คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, E-mail: pensri.c@sci.kmutnb.ac.th

²Finance and Accounting Analyst, Division of Finance , Faculty of Applied Science, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

³นักวิชาการเงินและบัญชี กองคลัง สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ, E-mail: noppanolp@kmutnb.ac.th

⁴Finance and Accounting Analyst, Division of Finance, Office of the President, King Mongkut's University of Technology North Bangkok

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) และความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ประชากร ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จำนวน 92 คน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จำนวน 73 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูป Krejcie and Morgan และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการศึกษา พบว่า (1) ความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (2) ความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย และ (3) ความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือโดยภาพรวมและรายด้าน

คำสำคัญ: ความเครียดในการทำงาน, การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา, ผลการปฏิบัติงาน

Abstract

The objectives of this research were study to level of opinions on job performance during the coronavirus (Covid-19) epidemic, work stressors during the coronavirus (Covid-19) epidemic and relationship between work stressors during the coronavirus (Covid-19) epidemic and opinions on job performance during the coronavirus (Covid-19) epidemic of finance and accounting staff at KMUTNB. The population consisted of 92 staff of finance and accounting, KMUTNB. The sample consisted of 73 staff of finance and accounting, KMUTNB. Using Krejcie and Morgan's table for determining sample size and the sampling technique was purposive sampling. Data was collected using structured questionnaires. Descriptive statistics and correlation analysis approaches were employed in data analysis. Results were that: (1) opinions on job performance during the coronavirus (Covid-19) epidemic of finance and accounting staff at KMUTNB were at highest level, (2)work stressors during the coronavirus (Covid-19) epidemic were at low level and (3) there was no significant correlation between work stressors during the coronavirus (Covid-19) epidemic and opinions on job performance during the coronavirus (Covid-19) epidemic of finance and accounting staff at KMUTNB in overall and in terms of aspects.

Keywords: Work Stressors, Covid-19 Crisis, Job Performance

บทนำ

ความเครียดจากการทำงานหรือความเครียดในงานเป็นความกดดันที่พนักงานรู้สึกเนื่องจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน เมื่อความคาดหวัง/ ความต้องการที่มีต่อพนักงานไม่ตรงกับทรัพยากรที่มีอยู่ เช่น ความรู้ความสามารถ ทักษะ มีแนวโน้มที่จะเกิดความเครียด (Colligan and Higgins, 2006) ในขณะที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าและพลวัตรของสถานที่ทำงานได้เปลี่ยนไป พนักงานมักจะพบว่าตนเองต้องเผชิญกับความท้าทายของงานที่ยาก ภาระงานที่หนัก การรับ-ส่ง อีเมลล์ รับโทรศัพท์ และการกังวลเกี่ยวกับปัญหาและข้อกังวลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานซึ่งนำไปสู่ความเครียดที่เพิ่มขึ้น (Ellerbe, 2021) ในบางครั้งความเครียดเพียงเล็กน้อยอาจจะกระตุ้นให้บุคคลมีความตั้งใจที่จะทำงานให้มากขึ้น แต่ความเครียดสูงมากเกินไปและเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องย่อมจะนำไปสู่ความผิดปกติทางร่างกายได้ เช่น ความผิดปกติของหัวใจ ความดันโลหิตสูง เป็นต้น นอกจากจะมีสภาวะผิดปกติทางร่างกายแล้วความเครียดยังนำไปสู่ปัญหาทางอารมณ์ เช่น หงุดหงิด อารมณ์เสียง่าย ก้าวร้าว เกิดการทะเลาะวิวาทกับผู้อื่นได้ง่ายขึ้น ทำให้มีปัญหาทางด้านสัมพันธภาพกับผู้อื่นทั้งในบ้านและในที่ทำงาน ส่งผลให้เกิดการทำงานไม่เสร็จ ทำงานผิดพลาด หรือ หลบเลี่ยงงาน แต่หากบุคคล มีความเครียดในระดับต่ำจนถึงระดับปานกลางจะกระตุ้นให้ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมรอบตัวได้มากขึ้นและทำให้สามารถปฏิบัติงานได้ดีกว่าเดิม แต่หากมีความเครียดมากเกินไปอาจส่งผลให้เกิดความกดดันหรือมีความรู้สึกอึดอัดและฝืนใจในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งส่งผลให้ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานตกต่ำลงด้วย (ตอน รูปสม, 2562)

เดือนธันวาคม พ.ศ. 2562 ที่เมืองอู่ฮั่น มณฑลหูเป่ย์ ประเทศจีน พบโรคประหลาดมีอาการ “ปอดอักเสบโดยไม่ทราบสาเหตุ” ต่อมาองค์การอนามัยโลกได้ประกาศชื่อโรค Covid-19 โดยสถานการณ์ทั่วโลกมีผู้ติดเชื้อแล้ว จำนวน 168,011,339 คน และเสียชีวิต จำนวน 3,488,194 คน คิดเป็นร้อยละ 2.08 (ข้อมูล ณ วันที่ 25 พฤษภาคม 2564) สำหรับประเทศไทย พบผู้ป่วยติดเชื้อสะสม จำนวน 135,439 คน และเสียชีวิตสะสม จำนวน 738 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 25 พฤษภาคม 2564) อย่างไรก็ตามการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ทวีความรุนแรงขึ้น

ตามลำดับ มติคณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2563 เห็นชอบ มาตรการเร่งด่วนในการป้องกันวิกฤตการณ์จากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 โดยให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วนราชการ (Work from Home) ซึ่งนโยบายนี้มีทั้งข้อดีและข้อเสียมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคนทำงานประจำ การทำงานนอกสถานที่ตั้ง หรือการทำงานจากที่บ้านนั้นไม่สามารถใช้ได้กับทุกสาขาอาชีพ โดยเฉพาะความพร้อมของหน่วยงานที่ไม่จำเป็นต้องเตรียมความพร้อมทั้งหมดสำหรับระบบนี้ (Purwanto, et, al. 2020)

การทำงานแบบ WFH แม้ไม่ได้เพิ่งเกิดแต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าความนิยมและความสนใจขององค์กรทุกประเภทต่างเลือกใช้การทำงานแบบ WFH มากขึ้นเมื่อเกิดการระบาดของโรคไวรัส Covid-19 ที่บีบบังคับให้การใช้ชีวิตของคนในสังคมโลกเปลี่ยนไป ภาครัฐของแต่ละประเทศต่างกำหนดมาตรการแก้ไขและป้องกันที่คล้ายคลึงกัน เช่น การใช้มาตรการล็อกดาวน์ การเว้นระยะห่างทางสังคม สิ่งเหล่านี้กลายเป็นบรรทัดฐานใหม่ของคนในสังคม ในขณะที่กลุ่มคนทำงานแต่เดิมเน้นการปฏิบัติงานในสำนักงานเป็นหลัก เมื่อเกิดวิกฤติ Covid-19 ส่งผลให้สภาพการทำงานเปลี่ยนแปลงไปใช้รูปแบบการทำงาน WFH ถือเป็นรูปแบบการทำงานที่องค์กรส่วนใหญ่ทั้งในและต่างประเทศนำมาใช้ เพื่อให้แน่ใจว่าการกิจขององค์กรยังคงมีความต่อเนื่อง องค์กรส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนรูปแบบไปทำงานทางไกลโดยต้องการให้พนักงานทำงานจากที่บ้าน ตัวอย่างเช่น บริษัท Google ประกาศให้พนักงานยังคงทำงานทางไกลหรือที่บ้านจนถึงฤดูร้อนของปี พ.ศ. 2564 เป็นอย่างน้อย ในขณะที่พนักงานของ Twitter ได้รับโอกาสในการทำงานทางไกลอย่างไม่มีกำหนด (Leonardi, 2020) ขณะที่หน่วยงานภาครัฐ เช่น รัฐบาลกลางสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ก่อนการระบาดของไวรัส Covid-19 ดังปรากฏอยู่ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของรัฐบาลกลางที่มุ่งสร้างสมดุลของการใช้ชีวิตและการทำงาน (Work Life Balance) สร้างประโยชน์ความสะดวกให้แก่สาธารณะ ลดการใช้พลังงานในการสัญจรอันเป็นสาเหตุของการสร้างมลพิษสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความมีเสถียรภาพในการทำงานของรัฐบาลที่สามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องแม้เกิดวิกฤติต่าง ๆ เช่น ภัยธรรมชาติและการระบาดของโรค (ปิติกุณ นิลถนอม, 2563 อ้างถึงใน อธิพงษ์ ภูมิแสง, วิยุทธ์ จำรัสพันธุ์, และอารียา ปองศิริ, 2564) ดังนั้น ตั้งแต่กลางปี พ.ศ. 2563 ความเครียดในการทำงานนี้สามารถพบเห็นได้

ในทุกประเทศ อาชีพ ทุกครอบครัว และในสังคมทั่วไป เพราะองค์กรส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นสถาบันการศึกษา โรงเรียน บริษัท บางธุรกิจ และสถานที่ราชการ ต้องนำแนวคิดการทำงานที่บ้านมาใช้ (Shareena and Shahid, 2020) ซึ่งงานวิจัยในต่างประเทศหลายชิ้นแสดงให้เห็นว่าความเครียดมีผลต่อผลการปฏิบัติงาน เช่น งานวิจัยของ Lerner, et.al. (2010) พบว่า ความเครียดในการทำงานมีความสัมพันธ์กับผลของการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะภาระงาน (Workload) มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับปริมาณงาน (Quantity of Work) เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของ Lu et al. (2010) ที่ค้นพบเช่นเดียวกันว่า ความเครียดจากการทำงานมีความเกี่ยวข้องกับผลการปฏิบัติงาน แม้แต่การศึกษาของ Mwenda et al. (2019) พบว่า มีความสัมพันธ์ผกผันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างความเครียดจากการทำงานและการปฏิบัติงานของคณะ ระดับความเครียดในงานที่เพิ่มขึ้นทำให้ประสิทธิภาพการทำงานของคณะลดลง ทั้งนี้เป็นเพราะความเครียดในการทำงานเป็นภาวะที่ส่งผลต่ออารมณ์ กระบวนการคิด และความคิด ดังนั้น ความเครียดจากการทำงานในสถานการณ์ปัจจุบันอาจทำให้เกิดความคลุ้มเครือในบทบาท การทำงานที่มากเกินไป รวมทั้งความกดดันด้านเวลาระหว่างการทำงานที่บ้าน (Kim et al., 2020) ซึ่งอาจทำให้ลดประสิทธิภาพของผลการปฏิบัติงานได้

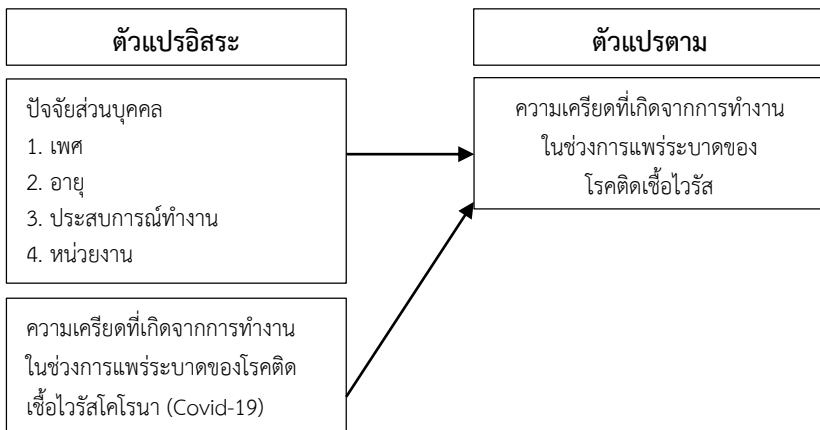
งานด้านการเงินและบัญชีเป็นอาชีพที่เกิดความเครียดจากการทำงานมากเป็นอันดับต้น ๆ ด้วยสาเหตุที่จะต้องจัดทำรายงานทางการเงินและบัญชี เพื่อนำเสนอต่อบุคคลทั้งภายนอก และภายในองค์กร ซึ่งจะต้องรับผิดชอบความถูกต้องของผลงานตามพระราชบัญญัติการบัญชี พ.ศ. 2543 นอกจากนี้ งานด้านการเงินและบัญชีจะต้องมีความครบถ้วนถูกต้องตรงกับความจริงทันตามเวลาที่องค์กรและกฎหมายกำหนด และอาจรวมไปถึงความเครียดที่มาจากสิ่งแวดล้อมและแรงกดดันภายในองค์กร ซึ่งส่งผลกระทบทางตรงและทางอ้อมกับนักบัญชี (อาทธรณ์ กิจจา และอุษณา แจ่มกล้วย, 2560) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อผลการปฏิบัติงานหรือไม่ อย่างไร และการศึกษา

ครั้งนี้จะเป็นการแสวงหาแนวทางเพื่อปรับลดความเครียดที่เกิดจากการทำงาน พร้อม
กับแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของคุณบุคลากรต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการ
แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและ
บัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
2. เพื่อศึกษาความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรค
ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วง
การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการ
ปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากร
ทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) โดยประยุกต์แบบสอบถามจาก Irawanto et al. (2021) โดยที่ความเครียดจากการทำงานเป็นภาวะที่ส่งผลต่ออารมณ์ (Emotions) ความคิด (Thought Processes) และกระบวนการคิด (Thinking Process) ซึ่งช่องว่างระหว่างความต้องการทำงานกับทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดจะทำให้เกิดความเครียดในการทำงานและทำให้รู้สึกเชิงลบและไม่พอใจมากขึ้น ซึ่งความเครียดในการศึกษาครั้งนี้เป็นความเครียดจากการทำงานในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) และภายใต้นโยบายการปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วน

ราชการ (Work From Home) ซึ่งอาจจะทำให้เกิดความคลุมเครือในบทบาทการทำงานที่มากเกินไป ความขัดแย้งในบทบาท และความกดดันด้านเวลาในระหว่างการทำงานที่บ้าน จนทำให้เกิดความเครียดและอาจส่งผลต่อผลการปฏิบัติงาน ซึ่งในส่วนของผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ประยุกต์แบบสอบถามและตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาจาก วิไลวรรณ ศรีหاتا (2551) และธีรนนท์ วัฒนาคานนท์ (2554) ประสิทธิภาพในการทำงานเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากในหน่วยงาน องค์กร เพราะใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดความสำเร็จในการดำเนินงานของหน่วยงาน องค์กร ประกอบไปด้วยคุณภาพงาน ปริมาณงาน และความตรงต่อเวลาในการทำงาน

2. ขอบเขตด้านกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางด้านการเงิน และบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

3. ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษานี้กำหนดระยะเวลาในการศึกษา ระหว่างเดือน ตุลาคม 2564–กันยายน 2565

4. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ (1) ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ประสบการณ์ทำงาน หน่วยงาน (2) ความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19)

ตัวแปรตาม ได้แก่ ความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงิน และบัญชี ประกอบด้วย คุณภาพงาน ปริมาณงาน และความตรงต่อเวลาในการทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จำนวน 92 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จำนวน 73 คน ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970 อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2556) และการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Non-probability Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ประสบการณ์ทำงาน หน่วยงาน เป็นคำถามแบบเลือกตอบ

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ประยุกต์มาจากงานวิจัยของวิไลวรรณ ศรีหาตา (2551) และธีรนนท์ วัฒนา คานนท์ (2554)

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือเป็นคำถามแบบมาตราส่วน

ประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ประยุกต์มาจากการวิจัยของ Irawanto et al. (2021)

3. การทดสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านเพื่อตรวจสอบเนื้อหาและ ความเหมาะสมในการใช้ภาษา

2. การหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดสอบกับเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ จำนวน 30 ชุด ทั้งนี้ เนื่องจากบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านการเงินและบัญชีของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ มีจำนวนไม่เพียงพอต่อการทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น หลังจากนั้นนำคำตอบมาคำนวณค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของ Cronbach ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อย่างง่ายดังกล่าวมีค่าสูง คือ 0.70 ขึ้นไป ก็บ่งว่ามีความเชื่อมั่นสามารถนำไปทดสอบสมมติฐานและนำไปใช้ในกระบวนการวิจัยต่อไปได้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2556) เมื่อผู้วิจัยทำการทดสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม พบว่าความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.909 และความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.869 ซึ่ง ถือว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อมั่นสูง หลังจากนั้นปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ก่อนนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

4. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Correlation)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 90.41 มีอายุระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 36.99 มีประสบการณ์ทำงานด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัย มากกว่า 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 49.32 และโดยส่วนใหญ่ปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) 3-4 วัน/ สัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 73.97

2. ผลการวิจัยศึกษาระดับความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ผลการปฏิบัติงาน	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านคุณภาพ	4.05	0.63	มาก
2. ด้านปริมาณผลงาน	3.85	0.63	มาก
3. ด้านตรงต่อเวลาในการทำงาน	4.20	0.62	มาก
โดยภาพรวม	4.04	0.63	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส โคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.04$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ด้านตรงต่อ

เวลาในการทำงาน ($\bar{X}=4.20$) รองลงมา ด้านคุณภาพ ($\bar{X}=4.05$) และด้านปริมาณผลงาน ($\bar{X}=3.85$)

3. ผลการวิจัยศึกษาความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19)	ระดับความเครียด		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ฉันท้อแท้กับงานของฉัน	2.22	0.90	น้อย
2. ฉันรู้สึกว่าหลายสิ่งหลายอย่างอยู่เหนือการควบคุมและความสามารถของตัวเอง เมื่อต้องทำงานจากที่บ้าน	2.74	1.08	ปานกลาง
3. ฉันรู้สึกหนักใจกับการทำงานให้เสร็จในช่วง Work From Home	2.36	0.86	น้อย
4. ฉันรู้สึกยอมแพ้ต่อการทำงานในช่วง Work From Home	1.90	0.71	น้อย
5. ฉันรู้สึกไม่สามารถเลิกทำงานได้เลย ในช่วง Work From Home	2.55	1.07	น้อย
6. ฉันรู้สึกผิดหวังกับงานของฉัน เมื่อต้องทำจากที่บ้าน	2.11	0.81	น้อย
รวม	2.31	0.91	น้อย

จากตารางที่ 2 พบว่า ระดับความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=2.31$) โดยข้อที่มีคะแนนเฉลี่ยมากที่สุด ได้แก่ ฉันรู้สึกว่าหลายสิ่งหลายอย่างอยู่เหนือการควบคุมและความสามารถของตัวเอง เมื่อต้องทำงานจากที่บ้าน ($\bar{X}=2.74$) รองลงมา ฉันรู้สึกไม่สามารถเลิกทำงานได้เลย ในช่วง Work from Home

($\bar{X}=2.55$) ฉันรู้สึกหนักใจกับการทำงานให้เสร็จในช่วง Work from Home ($\bar{X}=2.36$) ฉันท้อแท้กับงานของฉัน ($\bar{X}=2.22$) ฉันรู้สึกผิดหวังกับงานของฉันเมื่อต้องทำจากที่บ้าน ($\bar{X}=2.11$) และ ฉันรู้สึกยอมแพ้ต่อการทำงานในช่วง Work from Home ($\bar{X}=1.90$)

4. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ตารางที่ 3 แสดงการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงาน ของบุคลากร	ความเครียดที่เกิดจากการ ทำงานในช่วง Covid-19		ระดับความสัมพันธ์
	r	p	
1. ด้านคุณภาพ	-.142	.232	ไม่พบความสัมพันธ์
2. ด้านปริมาณผลงาน	-.208	.077	ไม่พบความสัมพันธ์
3. ด้านตรงต่อเวลาในการทำงาน	.014	.904	ไม่พบความสัมพันธ์
ภาพรวม	-.125	.292	ไม่พบความสัมพันธ์

จากตารางที่ 3 พบว่า ความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือสามารถนำประเด็นสำคัญ ๆ มาอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ระดับความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

จากผลการศึกษา พบว่า ระดับความคิดเห็นต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก นั้นแสดงให้เห็นว่า การปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยไม่ทำให้ผลการปฏิบัติงานลดน้อยลง ทั้งนี้ บุคลากรมีหน้าที่จัดการงบประมาณ มีการจัดการบัญชี การใช้จ่ายเงิน และตรวจสอบควบคุมด้านการเงินของหน่วยงานจะดำเนินการตามระเบียบของมหาวิทยาลัย รวมทั้งการรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงินและการนำเงินส่งคลัง และควบคุมภายในด้านการเงิน นอกจากนี้ยังมีการประสานงานระหว่างหน่วยงานภายนอก และหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย ด้วย VDO Conference แอปพลิเคชัน LINE, Zoom, Facebook ระบบ e-Service และ E-mail เพื่อให้ทุกส่วนสามารถปฏิบัติงาน ประสานงานสอดคล้องกันและมุ่งไปสู่เป้าหมายอันเดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชลดา กันกำแหง (2564) ศึกษาเกี่ยวกับการทำงานของพนักงานประกันสังคมจังหวัดขอนแก่น ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ผลการศึกษา พบว่า (1) การอำนวยความสะดวก หน่วยงานมีการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการ ออกคำสั่ง หรือมอบหมายภารกิจงานให้อยู่ภายใต้ผู้บังคับบัญชาอย่างชัดเจน แต่ละฝ่ายแต่ละส่วนงานมีภารกิจ ส่วนภารกิจเฉพาะเช่นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทุกส่วนงานต้องร่วมกันรับผิดชอบงาน การสั่งการออกคำสั่งหรือมอบภารกิจงาน

ผ่านช่องทางแอปพลิเคชัน LINE หรือ แอปพลิเคชัน Zoom 5 (2) การประสานงาน หน่วยงานมีการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกด้วย VDO Conference แอปพลิเคชัน LINE, Zoom, Facebook ระบบ e-Service และ E-mail เพื่อให้ทุก ส่วนสามารถปฏิบัติงาน ประสานงานสอดคล้องกันและมุ่งไปสู่เป้าหมายอันเดียวกัน (3) การจัดการงบประมาณ มีการจัดการบัญชี การใช้จ่ายเงิน และตรวจสอบควบคุม ด้านการเงินของหน่วยงาน จะดำเนินการตามระเบียบกระทรวงการคลัง ว่าด้วยการเบิก เงินจากคลัง การรับเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงินและการนำเงินส่งคลัง และควบคุมภายในด้านการเงินตามแนวปฏิบัติของกรมบัญชีกลาง ทางสำนักงาน ประกันสังคมจะวางแผนบริหารความเสี่ยงตามแผนบริหารความเสี่ยง จังหวัดขอนแก่น อย่างไรก็ตามผลการวิจัยข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลวรรณ ศรีหาคา (2551) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการเรียนรู้กับประสิทธิผลการ ปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ทำบัญชี ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับประสิทธิผลการปฏิบัติงาน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านคุณภาพผลงาน ด้านปริมาณผลงาน และด้านความตรงต่อเวลาในการทำงาน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ อีรณันท์ วัฒนาคานนท์ (2554) ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะหลักทางการบัญชี กับผลการปฏิบัติงานของหัวหน้าส่วนการคลังองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าส่วนการคลังมีความคิดเห็น เกี่ยวกับการมีผลการปฏิบัติงานโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านปริมาณ งาน ด้านระยะเวลาปฏิบัติงาน และด้านคุณภาพของงานและด้านวิธีการปฏิบัติงาน

2. ความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ ไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ระดับความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรค ติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือโดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ทั้งนี้ อาจ เนื่องมาจากนโยบายการทำงานจากที่บ้านถูกนำมาใช้ในช่วงการแพร่ระบาดของโรค ติดเชื้อไวรัสโคโรนา เนื่องจากมองว่าเป็นตัวเลือกที่ดีที่สุดสำหรับกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ใน

พื้นที่สีแดงเข้ม โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งการทำงานที่บ้านมีทั้งข้อดีหลายประการ เช่น ความยืดหยุ่นในการทำงานให้เสร็จปริมาณงานที่น้อยลง แม้แต่การที่ไม่ต้องมีความเครียดกับการจราจรที่เร่งรีบ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาผลกระทบของการทำงานที่บ้านในช่วงโควิด-19 โดยใช้กรณีศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (ทีดีอาร์ไอ) ผลการศึกษา พบว่า การทำงานที่บ้านมีผลดีทั้งต่อองค์กรและพนักงาน ทั้งด้านค่าใช้จ่ายโดยตรงที่ลดลง เวลาที่ประหยัดได้จากการเดินทางที่ลดลง และผลดีภาพในการทำงานที่เพิ่มขึ้น โดยประโยชน์ส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดตกอยู่กับพนักงาน ในรูปของเวลาในการเดินทางที่ประหยัดได้ ซึ่งทำให้พนักงานมีเวลาในการทำกิจกรรมตามที่ต้องการเพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (เสาวรัช รัตนคำฟู และเมธาวี รัชตวิจิณ, 2563) เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Purwanto et al. (2020) ค้นพบว่า โครงการ WFH มีข้อดีข้อเสียหลายประการ ข้อดี คือ กิจกรรม WFH มีความยืดหยุ่นในการทำงาน ไม่จำเป็นต้องเข้าทำงานตรงตามเวลา ไม่ต้องจ่ายค่าขนส่งหรือค่าน้ำมัน สามารถลดระดับความเครียดที่จะต้องฝ่าการจราจรที่ติดขัดจากบ้านไปทำงาน มีเวลามากขึ้น แต่ข้อเสียคือ สูญเสียแรงจูงใจในการทำงาน แบกรับค่าไฟฟ้าและค่าอินเทอร์เน็ต อาจทำให้เกิดปัญหาความปลอดภัยของข้อมูล เป็นต้น อย่างไรก็ตามการทำงานจากที่บ้าน (Work From Home: WFH) เป็นปรากฏการณ์การทำงานรูปแบบใหม่ที่ต้องพิจารณาหรือหน่วยงานในประเทศไทยนำมาใช้เพื่อยับยั้งการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา โดยมาตรการดังกล่าวนี้ ได้เริ่มใช้ตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. 2563 จนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าบุคลากรทางด้านการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือมีการปรับตัวตามสถานการณ์ จึงทำให้บุคลากรมีความเครียดอยู่ในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Irawanto et al. (2021) อธิบายไว้ว่า ช่วงเริ่มต้นของการระบาดใหญ่ คนทำงานยังคงต้องปรับตัวและพนักงานยังต้องตั้งรับนโยบายการทำงานจากที่บ้านให้ถูกต้อง โดยที่ระดับความเครียดยังคงลดลง สิ่งนี้อาจแสดงให้เห็นได้ว่า การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมการทำงานใหม่ คนทำงานอาจจะรู้สึกเครียด แต่ในขณะเดียวกันความใกล้ชิดของสมาชิกในครอบครัวอาจจะลดระดับความเครียดลงได้

3. ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

จากผลการศึกษา พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ไม่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ โดยภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากบุคลากรทางการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาสูง และมีประสบการณ์การทำงานมาแล้วในระดับหนึ่ง ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างเหล่านี้จะสามารถจัดการความเครียดได้เพราะความเสี่ยงของงานที่ทำอยู่ อย่างไรก็ตามรัฐบาลได้กำหนดมาตรการเฝ้าระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไวรัส Covid-19 มากขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่คณะกรรมการโรคติดต่อแห่งชาติมีมติเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ให้โรคติดเชื้อไวรัส Covid-19 เป็นโรคติดต่ออันตรายตามพระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. 2558 ต่อมาสำนักงาน ก.พ. ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับแนวทางในการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วนราชการเพื่อให้ส่วนราชการมีแนวทางการปฏิบัติราชการที่ยืดหยุ่น และคณะรัฐมนตรีได้ประชุม เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2563 มีมติเห็นชอบแนวทางการให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งของส่วนราชการและให้หน่วยงานของรัฐใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณากำหนดแนวทางการปฏิบัติงานนอกสถานที่ตั้งหรือกำหนดวิธีปฏิบัติราชการแบบยืดหยุ่น ในช่วงการแพร่ระบาดของโรคไวรัส Covid-19 ได้ตามความเหมาะสมในแต่ละกรณี ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติงานและประสิทธิภาพประสิทธิผลของการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2563) ซึ่งหน่วยงานภาครัฐหลายแห่งได้ดำเนินการตามแนวทางการทำงานแบบ WFH ตามเงื่อนไขและแนวทางดังกล่าว (อิทธิพงษ์ ภูมิแสง, วิยุทธ์ จำรัสพันธ์, และอารียา ป้องศิริ, 2564) ดังนั้น การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาได้ผ่านช่วงเวลามาแล้วอย่างน้อย 2 ปี ซึ่งทำให้คนทำงานมีการ

ปรับตัวให้สอดคล้องกับ การทำงานวิถีใหม่ แสดงให้เห็นได้ว่าบุคลากรทางการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยมีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการทำงานวิถีใหม่ อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของ Linh (2021) ค้นพบว่า ความขัดแย้งจากความเครียดส่วนใหญ่ไม่ได้ส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานเมื่อต้องทำงานอยู่ที่บ้าน รวมทั้ง Hidayat Maarif & Asmara (2022) ค้นพบว่า การปฏิบัติงานที่บ้านไม่มีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน ซึ่งสถิติจากเว็บไซต์ emailanalytics.com อ้างอิงไว้ว่า 77% พนักงานที่ทำงานที่บ้าน สามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ สาเหตุเนื่องมาจากระดับความเครียดในการทำงานลดลง ดังนั้นประสิทธิภาพการทำงานจึงเพิ่มขึ้น หลายสิ่งที่ทำให้เกิดความเครียดลดลง ได้แก่ รถติด กองงาน ปัญหาเพื่อนร่วมงาน และปัญหาอื่น ๆ ที่มักพบในสำนักงานที่ทำให้ไม่มีขวัญและกำลังใจ (Manurung et al., 2021)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเครียดที่เกิดจากการทำงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) กับความคิดเห็นที่มีต่อผลการปฏิบัติงานในช่วงการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid-19) ของบุคลากรทางการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ สรุปเป็นข้อเสนอแนะดังนี้

1. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนอุปกรณ์ในการทำงาน เช่น คอมพิวเตอร์แบบพกพา รวมทั้งวัสดุสำนักงานอื่น ๆ เช่น กระดาษ อุปกรณ์เครื่องเขียน ที่จำเป็นต่อการทำงาน เพื่อให้บุคลากรสามารถปฏิบัติงานได้อย่างต่อเนื่องและเสร็จสมบูรณ์ได้จากที่บ้าน
2. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้นเมื่อต้องทำงานที่บ้าน เช่น ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ เป็นต้น เพื่อแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายของบุคลากรที่เกิดขึ้นเมื่อปฏิบัติงานที่บ้าน
3. มหาวิทยาลัยหรือหน่วยงานต้นสังกัดควรใส่ใจ และตรวจสอบประเด็นความเครียดจากการทำงานที่บ้าน และประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรทางด้าน

การเงินและบัญชี และสายงานอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เพราะว่าการทำงานจากที่บ้าน อาจส่งผลกระทบต่อความสมดุลในชีวิตการทำงานของบุคลากรและความเครียดจากการทำงาน

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2557). *หลักสถิติ* (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- ดอน รูปสม. (2562). *ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดในการปฏิบัติงานของข้าราชการสังกัดสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- ธีรนนท์ วัฒนาคานนท์. (2554). *ความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถนะหลักทางการบัญชีกับผลการปฏิบัติงานของหัวหน้าส่วนการคลังองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *การวิจัยเบื้องต้น ฉบับปรับปรุงใหม่*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิไลวรรณ ศรีหาตา. (2551). *ความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิภาพการเรียนรู้กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของผู้ทำบัญชีในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาบัญชีมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม).
- เสาวรัจ รัตนคำฟู และเมธาวี รัชตวิจิน. (2563). *ผลกระทบของการทำงานที่บ้าน (Work from home) ในช่วงโควิด-19: กรณีศึกษาของทีดีอาร์ไอ*, สืบค้นจาก <https://tdri.or.th/2020/05/impact-of-working-from-home-covid-19/>
- อติพงษ์ ภูมิแสง, วิยุทธ์ จำรัสพันธ์ และอารียา ป้องศิริ. (2564). *การประยุกต์ใช้นโยบายรัฐบาลดิจิทัลในการทำงานจากที่บ้านของภาครัฐไทยในภาวะวิกฤติ COVID-19*. *วารสารการปกครอง*, 10(2), 289-312.
- อาหารณ์ กิจจา และอุษณา แจ้งคล้าย. (2017). *ความเครียดในการทำงานของนักบัญชีในองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตจังหวัดนครราชสีมา*. *วารสารบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 1(1), 39-53.

- Colligan, T. W., & Higgins, E. M. (2006). Workplace stress: Etiology and consequences. *Journal of Workplace Behavioral Health*, 21(2), 89–97.
- Ellerbe, T. S. (2021). *The Impact of Job Stressors on Psychological Detachment and Experienced Recovery from the Workplace during Network Hours*. Doctoral dissertation, Walden University.
- Hidayat, T., Maarif, S., & Asmara, (2022) A. Employee Performance Management Scenarios in the Era of Work from Home. *International Journal of Research and Review*, 9(1), 452-460.
- Irawanto, D. W., Novianti, K. R., & Roz, K. (2021). Work from home: Measuring satisfaction between work–life balance and work stress during the COVID-19 pandemic in Indonesia. *Economies*, 9(3), 96.
- Kim, J., Henly, J. R., Golden, L. M., & Lambert, S. J. (2020). Workplace flexibility and worker well-being by gender. *Journal of Marriage and Family*, 82(3), 892-910.
- Lerner, D., Adler, D. A., Rogers, W. H., Lapitsky, L., McLaughlin, T., & Reed, J. (2010). Work performance of employees with depression: the impact of work stressors. *American Journal of Health Promotion*, 24(3), 205-213.
- Linh, N. T. P. (2021). The Influence of Work-from-home on job performance during COVID-19 pandemic: Empirical evidence Hanoi, Vietnam. *Proceedings of the International Conference on Research in Management & Technovation*, 8, 73–81.
- Lu, L., Kao, S. F., Siu, O. L., & Lu, C. Q. (2010). Work stressors, Chinese coping strategies, and job performance in Greater China. *International Journal of Psychology*, 45(4), 294-302.

- Manurung, S., Johar Samosir, S., & Wartonah, R. F. (2021). The Effect of Work from Home (WFH) Performance during Covid-19 Pandemic and Self Effication on the Work Effectiveness of Lecturers. *Nveo-natural Volatiles & Essential Oils Journal/ NVEO*, 8(4), 14717-14732.
- Mwenda, F. K., Kiflemarian, A., & Kimani, S. W. (2019). An assessment of the relationship between job stressors and faculty performance in selected private universities in Kenya. *International Journal of Education and Research*, 7(7), 45-56.
- Purwanto, A., Asbari, M., Fahlevi, M., Mufid, A., Agistiawati, E., Cahyono, Y., & Suryani, P. (2020). Impact of work from home (WFH) on Indonesian teachers performance during the Covid-19 pandemic: An exploratory study. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29(5), 6235-6244.
- Shareena, P. , & Shahid, M. (2020). Work from home during COVID-19: Employees perception and experiences. *Global Journal For Research Analysis*, 9(5), 1-3.
- Susilo, D. (2020). Revealing the effect of work-from-home on job performance during the COVID-19 crisis: Empirical evidence from Indonesia. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 26(1), 23-40.

**แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาว
ของสังคมอีสานในอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด¹**
**Guidelines for Conserving the Way of Production and
Consumption of E-San Rice Noodle in E-san Society
in Phanom Phrai District, Roi Et Province²**
สุกัญญา บุญโสภ³
Sukanya Boonsopa⁴
เบญจวรรณ บุญโทแสง⁵
Benchawan Boontosang⁶

Received: 17 มี.ค. 2565

Revised: 25 พ.ค. 2565

Accepted: 23 มิ.ย. 2565

¹บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวของสังคมอีสาน ในอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด” รายวิชาสัมมนาประเด็นปัญหาทางรัฐศาสตร์ หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

²Guidelines for Conserving the Way of Production and Consumption of E-San Rice Noodle in E-san Society in Phanom Phrai District, Roi Et Province, Seminar in Political Issues, Political Science, Faculty of law and Politics, Roi Et Rajabath University

³นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, E mail: fonsugunya1064@gmail.com

⁴Student, Political Science, Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University

⁵ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, E-mail: benchawan@reru.ac.th

⁶Assistant Professor, Dr., Political Science, Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิธีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวจากอดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวในรูปแบบดั้งเดิม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร แนวคิดทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม หลักฐานเชิงประจักษ์ และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งเป็นเจ้าของสถานประกอบการร้านข้าวปุ้นชาวและประชาชนผู้บริโภค โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา จัดหมวดหมู่ ตีความ และนำเสนอผลการศึกษาด้วยการ วิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย การศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิธีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า ในอดีตข้าวปุ้นชาวเป็นอาหารที่ผูกโยงเข้ากับงานบุญประเพณีสำคัญต่าง ๆ โดยมีขั้นตอนการผลิตที่ยาก และใช้แรงงานคนจำนวนมาก การทำข้าวปุ้นชาวจึงไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นเรื่องที่ต้องพิถีพิถัน ซึ่งนิยมทำเฉพาะในงานบุญสำคัญโดยเฉพาะในโอกาสพิเศษ ที่ประชาชนในชุมชนมารวมกลุ่มกันจำนวนมาก เพื่อทำกิจกรรมทางสังคม แต่ในปัจจุบันพบว่าการผลิตข้าวปุ้นชาวผู้ผลิตมีความสะดวกสบายมากขึ้น โดยใช้อุปกรณ์สำเร็จรูปและเครื่องจักรไฟฟ้าที่มีความทันสมัย อย่างไรก็ตามข้าวปุ้นชาวในภาคอีสานก็ยังถือเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางจิตใจทั้งต่อตัวผู้ผลิตและผู้บริโภคข้าวปุ้นชาว ที่สะท้อนให้เห็นความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน อันนำไปสู่วิถีของชุมชนให้มีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและแนวทางการอนุรักษ์บริโภคข้าวปุ้นชาวในรูปแบบดั้งเดิม พบว่า 1) แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตข้าวปุ้นชาวมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ควรมีการอนุรักษ์เครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตข้าวปุ้นชาว โดยนำอุปกรณ์แบบดั้งเดิมมาใช้ เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้นั้นมีความพิถีพิถันมากกว่าปัจจุบัน และยังมีความแข็งแรงทนทานต่อการใช้งาน ส่วนที่ 2 ควรมีการอนุรักษ์แบ่งที่ท่าจากข้าวเจ้าแดง เนื่องจากข้าวเจ้าแดงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่มีกลิ่นหอมมากกว่าแบ่งสำเร็จรูปในปัจจุบัน 2) แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตข้าวปุ้นชาวควรมีการอนุรักษ์การบริโภคข้าวปุ้นชาว 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ควรมีการบริโภคข้าวปุ้นชาวโดยการอนุรักษ์การบริโภคคู่กับน้ำยาดั้งเดิม คือ นำเส้นข้าวปุ้นมาผสมกับน้ำปลาร้า พริกป่น

ผงชูรส ข้าวคั่ว น้ำตาล น้ำปลา และผักลวก คลุกเคล้าให้เข้ากัน เพราะว่าการรับประทานแบบดั้งเดิมจะรับประทานแบบง่าย ๆ โดยมีเครื่องปรุงตามข้างต้นเพื่อที่จะอนุรักษ์เอาไว้ ส่วนที่ 2 ควรมีการบริโภคข้าวปุ้นชาวในงานบุญประเพณี โดยส่งเสริมให้มีการบริโภคข้าวปุ้นชาวตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ อันเป็นบุญที่ชาวอีสานให้ความสำคัญ และยึดถือสืบต่อกันมา

คำสำคัญ: การอนุรักษ์, ข้าวปุ้นชาว, วิธีการผลิตบริโภคและการบริโภค

Abstract

The goals of this paper are as follows: 1) to investigate the strength of communities through the production and consumption of E-San Rice Noodle from the past to the present; and 2) to find a way to preserve the traditional way of producing and consuming E-San Rice Noodle. This is a qualitative study that collects data from documents, theoretical concepts, and participant observation research. Empirical evidence and in-depth interviews with key informants, including the restaurant owner and customers, give an analytical portrayal of the data collected for content analysis, classification, interpretation, and presentation of the study's findings.

The results of a study of the strength of the community through the production and consumption of E-San Rice Noodle from the past to the present revealed that in the past, E-San Rice Noodle was a food that was linked to various important traditions of merit making. It has a difficult production process and employs a large number of workers. Making E-San Rice Noodle is not easy. It is a matter of meticulousness, which is popular to do only at important merit events, especially on special occasions when people in the community come

together in large groups for social activities. However, it has now been discovered that the production of E-San Rice Noodle, is more convenient. rather using ready-made equipment and modern electrical machinery, E-San Rice Noodle in the Northeast is still considered a food that has sentimental value for both the producers and consumers of the food. That reflects the cooperation of people in the community, which leads to the community's having sustainable strength.

The results of the research on methods of conservation of production methods and methods of conservation of consumption of E-San Rice Noodle in traditional forms found that 1) there are 2 parts to the method of conservation of the way of production of E-San Rice Noodle: Part 1: There should be conservation of tools or equipment for the production of Phun Sao rice. by using traditional equipment Because the equipment used is more meticulous than today. and also have the strength to withstand usePart 2: Red rice flour should be preserved. Because red rice is unique that smells better than today's instant powder. 2) The rice production conservation method should be divided into 2 parts for the conservation of E-San Rice Noodle consumption: without a variety of liquids, as in the present, Phun Sao rice will be consumed by mixing rice noodles with fermented fish sauce, chili powder, MSG, roasted rice, sugar, fish sauce, and blanched vegetables and mixing them together and eating them. Part 2: The consumption of E-San Rice Noodle in the traditional merit-making ceremony should encourage the consumption of E-San Rice Noodle according to the Heet Sib Song - Klong Sib See tradition, which is a merit that the people of Isan give importance to and adhere to the following practices.

Keywords: Conservation, E-San Rice Noodle, Consumption, Methods of Production and Consumption

บทนำ

ข้าวปุ้นขาว หรือที่เรียกในภาษาไทยกลางว่า “ขนมจีน” สันนิษฐานว่าไม่ใช่ของอาหารจีนแต่คำว่า จีน ที่ต่อท้ายขนมนี้ น่าจะมาจากมอญ ซึ่งเรียกขนมจีนว่า คนอมจิน หมายถึง สุก 2 ครั้ง พิศาล บุญปลูก ชาวไทยเชื้อสายรามัญผู้สนใจศึกษาอาหารและวัฒนธรรมมอญกล่าวว่า ขนมจีนเป็นอาหารของคนมอญหรือรามัญ คนมอญเรียกขนมจีนว่า คนอมจิน คนอม หมายถึง จับกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน จีน แปลว่าทำให้สุก นอกจากนี้ คนอม นั้นสันนิษฐานว่า น่าจะใกล้เคียงกับคำไทย เข้าหนม แปลว่าข้าวที่นำมานวดให้เป็นแป้งก้อน ซึ่งภายหลังกร่อนเป็น ขนม ความหมายดั้งเดิมจึงไม่ใช่ของหวานอย่างที่เข้าใจในปัจจุบัน ขนม หรือ หนม ในภาษาเขมร หรือ คนอม ในภาษามอญหมายถึงอาหารที่ทำจากแป้ง ดังนั้นขนมจีน จึงน่าจะเพี้ยนมาจากคำว่า คนอมจิน ซึ่งทำให้เกิดสมมุติฐานตามมามากกว่า ดั้งเดิมทีเดียวขนมจีนเป็นอาหารมอญ แล้วจึงแพร่หลายไปสู่ชนชาติอื่น ๆ ในสุวรรณภูมิตั้งแต่โบราณกาล จนเป็นอาหารที่มีความนิยมสูง สามารถรับประทานได้ทั่วไป ซึ่งในแต่ละประเทศเรียกชื่อข้าวปุ้นขาวแตกต่างกันออกไป เช่น เวียดนามมีเส้นคล้ายขนมจีนเรียกบูน นิยมรับประทานกับน้ำซุปรวมและเนื้อ ซึ่งเป็นอาหารที่มีชื่อเสียงของเว้ เรียกว่า บูนบ่อเฮ้ว ทางภาคเหนือมีขนมจีนรับประทานกับหมูย่างเรียก บูนจำลาว เรียกว่า ข้าวปุ้น นิยมรับประทานกับน้ำยาปลาหรือน้ำยาเบ็ด ทางหลวงพระบางรับประทานกับน้ำยาผสมเลือดหมูเรียกน้ำแจ่ว กัมพูชาเรียกว่า นมป็นเจ้าะ นิยมรับประทานกับน้ำยาปลา ร้า ชาวกัมพูชากินขนมจีนกับน้ำยาสองแบบคือแบบใส่กะทิและแบบไม่ใส่กะทิซึ่งคล้ายน้ำยาป่า เนื้อปลาที่ใส่นิยมเป็นปลาน้ำจืด เช่น ปลาดุกและปลาช่อน เครื่องแกงเป็นแบบเครื่องเขียวที่ประกอบไปด้วยกระเทียม หอม ตะไคร้ ผิวมะกรูด กระชาย ขมิ้น ใส่ปลาร้าด้วย โดยนำมาต้มรวมกับเนื้อปลา ถ้าเป็นแบบใส่กะทิ จะนำเครื่องและเนื้อปลามาผัดกับกะทิก่อน แต่ใส่กะทิน้อย น้ำยาจึงใสกว่าน้ำยากะทิแบบไทย แบบใส่กะทินั้นนิยมที่เสียมราฐ พระตะบอง และกัมปอต นอกจากนั้น น้ำยาแบบเขมรไม่ใส่พริก ถ้าต้องการรสเผ็ดจะโรยพริกป่นลงไป

ปรุงรสต่างจากพม่า เป็นอาหารประจำชาติเรียกว่า โมนฮีนกา ซึ่งมีลักษณะคล้ายขนมจีนน้ำยาปลาของไทย แต่ใส่หอยกกล้วย ไม่มีกะทิและกระชาย (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ, 2560)

ข้าวปุ้นชาวนับตั้งแต่อดีตเป็นอาหารยอดนิยมของชาวอีสาน และอัตลักษณ์ของชาวอีสาน ซึ่งใช้ในพิธีกรรมงานบุญต่าง ๆ เช่น พิธีขึ้น บ้านใหม่ แต่งงาน งานบวช งานศพ รวมถึงประเพณีใหญ่ ๆ เช่น บุญผะเหวด (บุญมหาชาติ) ทั้งในอดีตจะทำทุกหมู่บ้าน โดยเมื่อใกล้เวลาทำบุญทุกบ้าน ในหมู่บ้านที่จะทำบุญผะเหวด จะนำข้าวสาร (ข้าวเจ้า) ไปทำขนมจีน นำไปแช่น้ำประมาณสองถึงสามคืน เมื่อถึงกำหนดก็จะนำข้าวที่แช่ไว้มาใส่ครกมองครกกระต๋อง ในอดีตจะมีสาวในหมู่บ้านเป็นคนตำและจะมีหนุ่มภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียงมาช่วยตำครกกระต๋อง เมื่อตำไประยะหนึ่งจนเป็นแป้งก็ใช้น้ำอุ่นหยอดลงในครก และตำไปเรื่อย ๆ สลับกับหยอดน้ำ จนได้แป้งเหลว เสร็จแล้วนำแป้งเหลวใส่กะละมัง ใช้หม้อใบใหญ่ต้มน้ำให้เดือด นำแป้งที่เหลวใส่เฟียน (ทิบ) ทำเส้น ตักแป้งเปียกใส่ที่บิ๊บแล้วนำไปบิ๊บในหม้อน้ำร้อนที่เดือด จนได้ขนมจีนเป็นเส้นข้าวปุ้นตักออกจากหม้อต้มไปใส่น้ำเย็นที่เตรียมไว้ จากนั้นจะจับเส้นโดยการบีบให้น้ำออกจากเส้น นำไปรับประทานได้ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้เรียกว่า เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดต่อกันมาจากอดีต (ทิพย์สุตา รันนัน, 2557, ออนไลน์)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ชาวอีสานในยุคดั้งเดิมหากจะรับประทานข้าวปุ้นชาวน่าจะต้องมีบุญสำคัญ หรืองานที่มีคนในชุมชนมารวมตัวกันจำนวนมาก แต่สำหรับสังคมปัจจุบันแล้ว ข้าวปุ้นชาวกลายเป็นอาหารที่มีขายตามหมู่บ้านหรือจำหน่ายทั่วไปสามารถรับประทานได้อย่างง่ายดาย วิธีของข้าวปุ้นชาวนับตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันจึงมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก นับตั้งแต่กระบวนการผลิตคุณค่า ความหมาย และความสำคัญต่อชุมชน (เทศบาลตำบลพนมไพร, 2556)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่อง แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาของสังคมอีสาน กรณีศึกษา อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อที่จะเผยให้เห็น ความเปลี่ยนแปลงในการบริโภคข้าวปุ้นชาวนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันของพื้นที่อำเภอพนมไพร เนื่องจากอำเภอพนมไพร เป็นเมืองที่ขึ้นชื่อเรื่องข้าวปุ้นชา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งยังมีการอนุรักษ์สืบทอดการผลิตข้าวปุ้นชาสู่คนรุ่นหลังอย่างต่อเนื่อง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิถีการผลิตและบริโภคข้าวปุ้นชาวจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวในรูปแบบดั้งเดิม

วิธีการดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยเลือกใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ทั้งนี้เพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัย และวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างลุ่มลึก อันประกอบไปด้วยขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดพื้นที่ในการศึกษา

การเลือกพื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selection) โดยเลือกที่จะศึกษาวิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวของตำบลพนมไพร อำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

2. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เน้นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงลึกตรงตามวัตถุประสงค์ การเลือกผู้ให้สัมภาษณ์จำเป็นต้องเลือกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง และเน้นผู้ให้สัมภาษณ์ได้เกี่ยวกับวิถีการผลิตและวิถีการบริโภคข้าวปุ้นชาวในอดีตจนถึงปัจจุบัน ฉะนั้นผู้ให้สัมภาษณ์ ในงานวิจัยนี้มีจำนวน 22 ได้แก่ เจ้าของสถานประกอบการข้าวปุ้นชาวดั้งเดิม 2 คน เจ้าของสถานประกอบการสมัยใหม่ 5 คน ผู้อาวุโสในชุมชน 5 คน และประชาชนผู้บริโภค 10 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการสังเกต การจดบันทึกข้อมูล รวมไปถึงการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เป็นหลักในการทำวิจัยครั้งนี้ โดยมีขั้นตอน คือ 1) ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดกรอบการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล 3) สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการจัดเก็บข้อมูล 4) ลงพื้นที่ติดต่อประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) เพื่อสำรวจข้อมูลเบื้องต้น 5) ติดต่อประสานงานกับคณะนิติรัฐศาสตร์เพื่อขอหนังสือราชการรับรองการลงพื้นที่เก็บกลุ่มเป้าหมายของผู้ที่จะให้สัมภาษณ์ โดยมีทั้งสิ้น 4 กลุ่มเป้าหมายหลัก คือ เจ้าของสถานประกอบการชาวป่านชาวดั้งเดิม, เจ้าของสถานประกอบการสมัยใหม่, ผู้อาวุโสในชุมชน และประชาชนผู้บริโภคของอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ 6) สังเกตการณ์พร้อมกับจดบันทึก และเข้าขอสัมภาษณ์ประชาชนในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลแล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์ต่อไป

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยมีกรอบวิเคราะห์ตามประเด็นที่จะทำการศึกษาซึ่งทำการสังเคราะห์จากกรอบแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อตอบคำถามการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้แนวคิดเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกี่ยวกับการศึกษาซึ่งมุ่งเน้นที่จะศึกษาด้าน

ความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิถีการบริโภคข้าวปุ้นชาวจากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางการอนุรักษ์วิถีการบริโภคข้าวปุ้นชาวในรูปแบบดั้งเดิม โดยการนำเอาประเด็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาจัดกลุ่ม และนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ เพื่อตอบคำถามการวิจัยในการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตข้าวปุ้นชาวและแนวทางการอนุรักษ์วิถีการบริโภคข้าวปุ้นชาวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมการบริโภค โดยจะนำเสนอในลักษณะการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เพื่อที่ตอบคำถามในการวิจัย (Research Qualitative) ที่ได้ตั้งไว้

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวของสังคมอีสานในอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีผลการศึกษาตามรายละเอียดดังนี้

1. ความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิถีการผลิตและบริโภคข้าวปุ้นชาวจากอดีตถึงปัจจุบัน

1.1 วิถีการผลิตข้าวปุ้นชาว ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ข้าวปุ้นชาวมีวิถีการผลิตที่ต้องพึ่งพาแรงงานคนเป็นหลัก ไม่มีอุปกรณ์เครื่องมือทุ่นแรง หรืออำนวยความสะดวกใด ๆ ดังเช่นวิธีการทำข้าวปุ้นชาวในปัจจุบัน การทำข้าวปุ้นชาวจึงไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นเรื่องที่ต้องพิถีพิถัน และเอาใส่ใจในทุกรายละเอียดขั้นตอนการผลิต แต่ในปัจจุบันพบว่า การผลิตข้าวปุ้นชาวทำให้ผู้ผลิตมีความสะดวกสบายมากขึ้น ใช้กำลังคนเพียง 2-3 คน ในการผลิตแต่ละครั้ง โดยใช้อุปกรณ์สำเร็จรูป และเครื่องจักรไฟฟ้าที่มีความทันสมัย

1.2 วิถีการบริโภคข้าวปุ้นชาว การบริโภคข้าวปุ้นชาวในอดีตจะเกิดขึ้นเพียงเฉพาะในโอกาสพิเศษ ที่มีความสำคัญ คือ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ และประเพณีบุญผะเหวด ข้าวปุ้นชาวไม่มีจำหน่ายทั่วไป ไม่สามารถซื้อมาบริโภคได้ตามใจชอบ เนื่องจากในอดีตด้วยความยากลำบากในขั้นตอนการผลิตที่ต้องใช้แรงงานฝีมือ

ใช้แรงงานคนจำนวนมาก และใช้เวลาในการผลิตมาก ทำให้การบริโภคข้าวปุ้นชาวนั้นทำได้เพียงเมื่อมีงานบุญประเพณีเท่านั้น นอกจากนั้นการบริโภคข้าวปุ้นชาวนในอดีตจะใช้มือในการบริโภค ในลักษณะที่ใช้นิ้วมือจับโกยเส้นข้าวปุ้นขึ้นมาใส่ปาก สอดคล้องกับคำว่า “ชาว” ในภาษาอีสาน แต่ในปัจจุบันข้าวปุ้นชาวสามารถหาบริโภคได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากมีจำหน่ายโดยทั่วไป ผู้บริโภคจึงสามารถบริโภคข้าวปุ้นชาวนได้ทุกโอกาส ทุกเวลาตามความต้องการ โดยอาจหาบริโภคได้ตามร้านที่จำหน่ายหรือท้องตลาด ที่สำคัญการบริโภคข้าวปุ้นชาวนในปัจจุบันจะใช้ช้อนและส้อมแทนมือชาว และบริโภคคู่กับผักลวกชนิดต่าง ๆ ที่มีตามฤดูกาล ผสมกับน้ำยาข้าวปุ้นที่มีหลากหลายเพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเลือกสรรได้ตามใจชอบ ไม่ว่าจะเป็น น้ำยาป่า น้ำยาเกทิ น้ำยาปลาร้า น้ำยาลาว น้ำยาแกงเขียวหวาน น้ำยาน้ำพริก น้ำยาไก่ เป็นต้น

1.3 การสร้างความเข้มแข็งผ่านการผลิตและบริโภคข้าวปุ้นชาวนในอดีตจนถึงปัจจุบัน ข้าวปุ้นชาวนในภาคอีสานถือเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางจิตใจ ทั้งต่อตัวผู้ผลิตและผู้บริโภค ทั้งยังเป็นอาหารสำคัญในการประกอบพิธีกรรมในประเพณีสำคัญของชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานประเพณีบุญมหาชาติหรือบุญพระเวด และประเพณีบุญบั้งไฟมาเป็นระยะเวลาานาน ข้าวปุ้นชาวจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน อันสะท้อนให้เห็นการลงแรงลงทุนร่วมกัน ความเสียสละการอุทิศตนเพื่อส่วนรวม อันเป็นการเสริมสร้างความรักความสามัคคี ของคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวิถีการผลิตและวิถีการบริโภคข้าวปุ้นชาวนในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก แต่ข้าวปุ้นชาวยังคงเป็นสัญลักษณ์ของวัฒนธรรมทางอาหาร ที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวในอดีตที่เต็มไปด้วยความรักความสามัคคีและความผูกพันของชุมชน ซึ่งส่งผลให้ในปัจจุบัน ชุมชนยังคงรักษาความเข้มแข็งในชุมชนไว้ได้ผ่านการที่ข้าวปุ้นชาวนมีฐานะเป็นสัญลักษณ์ของชาวอำเภอนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

2. แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวนในรูปแบบดั้งเดิม

2.1 การอนุรักษ์วิถีการผลิต ควรมีการอนุรักษ์การผลิตข้าวปุ้นชาวนแบบดั้งเดิมใน 2 ส่วนด้วยกัน คือ 1) การอนุรักษ์เครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตข้าวปุ้นชาวน โดยการนำอุปกรณ์แบบดั้งเดิมมาใช้เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้现在有มีความพิถีพิถัน มากกว่า

ปัจจุบัน และยังมีความแข็งแรงทนทานต่อการใช้งาน เช่น ผีอนผ้าที่ใช้ในการบีบเส้น ซึ่งจะทำให้เส้นขนมจีนมีขนาดเล็ก เหนียว นุ่ม กว่าอุปกรณ์สำเร็จรูปในปัจจุบัน 2) การอนุรักษ์แป้งที่ทำจากข้าวเจ้าแดง เนื่องจากข้าวเจ้าแดงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่มีกลิ่นหอมมากกว่าแป้งสำเร็จรูปในปัจจุบัน

2.2 การอนุรักษ์วิธีการบริโภค ควรมีการอนุรักษ์การบริโภคข้าวปุ้นชาวแบบดั้งเดิมใน 2 ส่วนด้วยกันคือ 1) การบริโภคข้าวปุ้นชาว โดยไม่มีน้ำยาหลากหลาย เช่น ในปัจจุบัน แต่จะบริโภคโดยจะนำเส้นข้าวปุ้นมาผสมกับน้ำปลาร้า พริกป่น ผงชูรส ข้าวคั่ว น้ำตาล น้ำปลา และผักลวก คลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วรับประทาน เพราะว่าการรับประทานแบบดั้งเดิมจะรับประทานแบบง่ายๆโดยมีเครื่องปรุงตามข้างต้นเพื่อที่จะอนุรักษ์เอาไว้ 2) การบริโภคข้าวปุ้นชาวในงานบุญ ประเพณี ควรส่งเสริมให้มีการบริโภคข้าวปุ้นชาวตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ อันเป็นบุญที่ชาวอีสานให้ความสำคัญ และยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวของสังคมอีสาน ในอำเภอนมโพไพร จังหวัดร้อยเอ็ด” สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการศึกษาเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิธีการบริโภคข้าวปุ้นชาวจากอดีตถึงปัจจุบัน พบว่า

1) วิธีการผลิตข้าวปุ้นชาว ในอดีตจนถึงปัจจุบันข้าวปุ้นชาวมีวิธีการผลิตที่ต้องพึ่งพาแรงงานคนเป็นหลัก ไม่มีอุปกรณ์เครื่องมือทุ่นแรง หรืออำนวยความสะดวกใดๆ ดังเช่นวิธีการทำข้าวปุ้นชาวในปัจจุบัน การทำข้าวปุ้นชาวจึงไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นเรื่องที่ต้องพิถีพิถัน และเอาใจใส่ในทุกรายละเอียดขั้นตอนการผลิต แต่ในปัจจุบันพบว่า การผลิตข้าวปุ้นชาวทำให้ผู้ผลิตมีความสะดวกสบายมากขึ้น ใช้กำลังคนเพียง 2-3 คน ในการผลิตแต่ละครั้ง โดยใช้อุปกรณ์สำเร็จรูป และเครื่องจักรไฟฟ้าที่มีความทันสมัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรฉัตร วรวิวรรณ และเบญจวรรณ บุญโทแสง (2562) ที่พบว่า ในอดีตข้าวปุ้นชาวเป็นอาหารที่ผูกโยงเข้ากับงานบุญประเพณีสำคัญต่าง ๆ โดยมี

ขั้นตอนการผลิตที่ซับซ้อนและใช้แรงงานคนจำนวนมาก จึงนิยมทำเฉพาะในงานบุญสำคัญที่ผู้คนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกันเท่านั้น ข้าวปุ้นขาว จึงไม่ใช่อาหารที่มีการบริโภคกันในวิถีชีวิตประจำวันทั่วไป จากอาหารในงานบุญ กลายเป็นอาหารที่สามารถบริโภคกันโดยทั่วไปมีการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย มีการปรับปรุงรสชาติให้มีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่หลากหลายมากขึ้น ดังนั้น ข้าวปุ้นขาวในสังคมสมัยใหม่ จึงเป็นการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต เพื่อการดำรงอยู่กับวิถีของสังคม

2) วิธีการบริโภคข้าวปุ้นขาวการบริโภคข้าวปุ้นขาวในอดีตจะเกิดขึ้นเพียงเฉพาะในโอกาสพิเศษที่มีความสำคัญ คือ ในงานประเพณีบุญบั้งไฟ และประเพณีบุญผะเหวด ข้าวปุ้นขาวไม่จำหน่ายทั่วไป ไม่สามารถซื้อมาบริโภคได้ตามใจชอบ เนื่องจากในอดีตด้วยความยากลำบากในขั้นตอนการผลิตที่ต้องใช้แรงงานฝีมือ ใช้แรงงานคนจำนวนมาก และใช้เวลาในการผลิตมาก ทำให้การบริโภคข้าวปุ้นขาวนั้น ทำได้เพียงเมื่อมีงานบุญประเพณีเท่านั้น นอกจากนั้นการบริโภคข้าวปุ้นขาวในอดีตจะใช้มือในการบริโภคในลักษณะที่ใช้นิ้วมือจับโกยเส้นข้าวปุ้นขึ้นมาใส่ปาก สอดคล้องกับคำว่า “ขาว” ในภาษาอีสาน แต่ในปัจจุบันข้าวปุ้นขาวสามารถหาบริโภคได้อย่างง่ายดาย เนื่องจากมีจำหน่ายโดยทั่วไป ผู้บริโภคจึงสามารถบริโภคข้าวปุ้นขาวได้ทุกโอกาส ทุกเวลาตามความต้องการ โดยอาจหาบริโภคได้ตามร้านที่จำหน่ายหรือท้องตลาดที่สำคัญการบริโภคข้าวปุ้นขาวในปัจจุบันจะใช้ช้อนและส้อมแทนมือขาว และบริโภคคู่กับผักลวกชนิดต่างๆ ที่มีตามฤดูกาล ผสมกับน้ำยาข้าวปุ้นที่มีหลากหลาย เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเลือกสรรได้ตามใจชอบ ไม่ว่าจะเป็น น้ำยาปลา น้ำยากะทิ น้ำยาปลาร้า น้ำยาลาว น้ำยาแกงเขียวหวาน น้ำยาน้ำพริก น้ำยาไก่ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเพ็ญศิริ จารุจินดา (2553) ที่พบว่า การบริโภค หมายถึง การใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค มีความหมายรวมทั้งการกิน และการใช้สินค้า หรือบริการ และพฤติกรรมของผู้บริโภคในการตัดสินใจจะแสดงออกในการเลือกซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ มาบริโภค เพื่อให้ได้รับความพอใจสูงสุดการใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการโดยคำนึงถึงหลักการบริโภคที่ดี ได้แก่ ความจำเป็น ประโยชน์ที่ได้รับความปลอดภัย และความประหยัด ใช้สินค้าและบริการอย่างคุ้มค่ามากที่สุด

3) การสร้างความเข้มแข็งผ่านการผลิตและบริโภคข้าวปุ้นชาวในอดีตจนถึงปัจจุบัน ข้าวปุ้นชาวในภาคอีสานถือเป็นอาหารที่มีคุณค่าทางจิตใจ ทั้งต่อตัวผู้ผลิต และผู้บริโภค ทั้งยังเป็นอาหารสำคัญ ในการประกอบพิธีกรรมในประเพณีสำคัญของชาวอีสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในงานประเพณีบุญมหาชาติ หรือบุญผะเหวด และประเพณีบุญบั้งไฟ มาเป็นระยะเวลาเนิ่นนาน ข้าวปุ้นชาวจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน อันสะท้อนให้เห็นการลงแรงลงทุนร่วมกัน ความเสียสละ การอุทิศตน เพื่อส่วนรวม อันเป็นการเสริมสร้างความรักความสามัคคี ของคนในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวิถีการผลิตและวิถีการบริโภคข้าวปุ้นชาว ในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก แต่ข้าวปุ้นชาวก็ยังคงเป็นสัญลักษณ์ ของวัฒนธรรมทางอาหารที่สะท้อนให้เห็นเรื่องราวในอดีตที่เต็มไปด้วยความรักความสามัคคี และความผูกพันของชุมชน ซึ่งส่งผลให้ในปัจจุบัน ชุมชนยังคงรักษาความเข้มแข็งในชุมชนไว้ได้ ผ่านการที่ข้าวปุ้นชาวมีฐานะเป็นสัญลักษณ์ของชาวอำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสุพรรณิ ไชยอำพร (2560) ที่พบว่า ความหมายของความมั่นคงทางอาหารในทัศนะของชุมชนว่า หมายถึง การมีระบบการผลิตและระบบการสรรหาอาหารที่มีความสมดุลกับการบริโภค ที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชุมชน และเมื่อการศึกษาถึงสิ่งบ่งชี้ความมั่นคงทางอาหารในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า มีความเกี่ยวพันกันที่บ่งบอกถึงลักษณะของความมั่นคงทางอาหารของชุมชน

ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการอนุรักษ์วิถีการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวในรูปแบบดั้งเดิม พบว่า

1) การอนุรักษ์วิถีการผลิต ควรมีการอนุรักษ์การผลิตข้าวปุ้นชาวแบบดั้งเดิม ใน 2 ส่วน ด้วยกัน คือ ส่วนที่ 1 การอนุรักษ์เครื่องมือหรืออุปกรณ์การผลิตข้าวปุ้นชาว โดยการนำอุปกรณ์แบบดั้งเดิมมาใช้ เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้นั้นมีความพิถีพิถันมากกว่า ปัจจุบัน และยังมีความแข็งแรงทนทานต่อการใช้งาน เช่น เฝื่อนผ้าที่ใช้ในการบีบเส้น ซึ่งจะทำให้เส้นขนมจีนมีขนาดเล็ก เหนียว นุ่ม กว่าอุปกรณ์สำเร็จรูปในปัจจุบัน ส่วนที่ 2 การอนุรักษ์แป้งที่ทำจากข้าวเจ้าแดง เนื่องจากข้าวเจ้าแดงมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ที่มีกลิ่นหอมมากกว่าแป้งสำเร็จรูปในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน (2562) ที่พบว่า ผู้บริโภคทั่วไปนิยมรับประทานขนมจีนเพิ่มขึ้น แต่กำลังใน

การผลิตกลับลดลง สิ่งที่เปลี่ยนแปลงในด้านกรรมวิธีการทำเส้นขนมจีนแบบดั้งเดิม จึงค่อย ๆ เลือนหายไป คือมีการนำเอาเครื่องทุนแรงเข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต เพื่อให้ได้ปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการของตลาด และยิ่งกว่านั้นได้สร้างความร่วมมือกับสภาวิจัยแห่งชาติ ในการผลิตขนมจีนอบแห้ง เพื่อสร้างตลาดให้กว้างขวาง ทั้งภายในและต่างประเทศ ซึ่งสามารถสร้างรายได้แก่ชาวบ้านได้อย่างยั่งยืน จะเห็นได้ว่าจากยอดการผลิตขนมจีนที่พุ่งสูงขึ้นด้วยความต้องการทางการตลาด ที่เพิ่มขึ้น และได้มีการนำเครื่องทุนแรงเข้ามาใช้ในกรรมวิธีการผลิตแทนที่การผลิตแบบภูมิปัญญาดั้งเดิม ที่นับวันค่อย ๆ เลือนหายไป เพราะมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ส่งผลให้คนรุ่นใหม่อาจหลงลืมจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของขนมจีนไป หากไม่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ให้คนรุ่นใหม่สืบสาน

2) การอนุรักษ์วิธีการบริโภคควรมีการอนุรักษ์การบริโภคข้าวปุ้นชาวแบบดั้งเดิมใน 2 ส่วนด้วยกันคือ ส่วนที่ 1 การบริโภคข้าวปุ้นชาว โดยไม่มีน้ำยาหลากหลายเช่นในปัจจุบัน แต่จะบริโภค โดยจะนำเส้นข้าวปุ้นมาผสมกับน้ำปลาร้า พริกป่น ผงชูรส ข้าวคั่ว น้ำตาล น้ำปลา และผักลวก คลุกเคล้าให้เข้ากัน แล้วรับประทาน ส่วนที่ 2 การบริโภคข้าวปุ้นชาวในงานบุญประเพณี ควรส่งเสริมให้มีการบริโภคข้าวปุ้นชาวตามประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ อันเป็นบุญที่ชาวอีสานให้ความสำคัญและยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อิทธิเทพ หลินวรัตน์ (2558, น. 65-72) ที่พบว่า การบริโภคได้กลายมาเป็นหนทางสำคัญที่ผู้คนใช้ติดต่อสัมพันธ์กัน การสร้างคุณค่าเชิงสัญลักษณ์จากการบริโภคนี้อย่างที่กลมกลืนให้ผู้คนเกิดความเชื่อว่าพวกตนเป็นผู้มีความมั่งคั่ง ถูกเติมเต็ม มีความสุข และรู้สึกมีเสรีภาพความพยายามเหล่านี้ ได้กลายมาเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญยิ่งสำหรับกลุ่มผู้ผลิตและตัวแทนจำหน่ายในการสร้างความต้องการของผู้บริโภค เป็นภาพสะท้อนทั้งหมดของสังคมไทย หากแต่ยังต้องทำความเข้าใจในบริบทของวัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทยให้ครอบคลุม และหลากหลายมิติในการบริโภคให้มากยิ่งขึ้นกว่านี้ จึงจะเป็นภาพสะท้อนของวัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทยได้อย่างรอบด้าน เปรียบเสมือนกับการต่อจิ๊กซอว์ที่สมบูรณ์ ทำให้มองเห็นเป็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น สามารถมาเติมเต็มนิยามของการบริโภคในสังคมไทยได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1.1 ผลการศึกษาครั้งนี้ควรนำไปสู่การอนุรักษ์การผลิตข้าวปุ้นชาวแบบดั้งเดิม เช่น การใช้ผิวนแบบดั้งเดิม การหมักแป้งแบบดั้งเดิม เพื่อให้ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมให้อยู่คู่กับชุมชน

1.2 ผลการศึกษาครั้งนี้ควรนำไปสู่การอนุรักษ์การบริโภคข้าวปุ้นชาวแบบดั้งเดิม เช่นการซั้วข้าวปุ้น ที่บริโภคคู่กับ น้ำปลาร้า พริกป่น ผงชูรส ข้าวคั่ว น้ำตาล น้ำปลา และผักลวก คลุกเคล้าเข้าด้วยกันแบบดั้งเดิม เพื่อให้ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น อันเป็นการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมให้อยู่คู่กับชุมชน

1.3 การศึกษาครั้งนี้ควรนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีความรักความสามัคคีภายในชุมชน มีการรวมกลุ่มในการจัดงานบุญประเพณี รวมไปถึงการร่วมมือกันผลิตข้าวปุ้นชาว อันเป็นการดำรงไว้ซึ่งการสร้างความเป็นชุมชน และนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน 1.4 เทศบาลตำบลพนมไพรควรมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ และให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิตข้าวปุ้นชาวในอดีต เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษา และอนุรักษ์วิถีภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวพนมไพร อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วิธีการผลิตและวิธีการบริโภคในวัฒนธรรมทางอาหารประเภทอื่นของชาวอีสาน อาทิ ก้อยไข่มดแดงแกงลาว แกงอ่อม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรมอาหารของชาวอีสาน

2.2 ควรศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการส่งเสริมและการพัฒนาข้าวปุ้นชาวให้เป็นอาหารเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดร้อยเอ็ด

2.3 ควรศึกษาการส่งเสริมการผลิตและการบริโภคข้าวปุ้นชาวแบบดั้งเดิมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาลตำบลพนมไพร

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา ดงสงคราม และคณะ. (2562). นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ขนมจีนอบแห้งสมุนไพร. *วารสารโครงการวิทยาการคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 5(2), 94-120.
- กิริติพร จูตะวิริยะ, คำยีน สานยาวง และคำพอน อินทิพอน. (2555). วิธีการบริโภคอาหารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในยุคโลกาภิวัตน์ เขตนครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 7(2), 49-73.
- เกศรินทร์ โชคเพิ่มพูน. (2562). สื่อมัลติมีเดียเพื่อการสืบสานภูมิปัญญาและสร้างความรู้ตระหนักรู้ การทำขนมจีนประโดก. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 27(55), 1-21.
- ทิพย์สุดา รันนัน. (2561). บุญข้าวปุ้น งานบุญในประเพณีบุญมหาชาติ. สำนักงานประมงจังหวัดมหาสารคาม.
- พิทยา พละพลีวัลย์. (2562). จากการบริโภคในฐานะกิจกรรมสู่วัฒนธรรมบริโภคในฐานะทฤษฎี. *วารสารศาสตร์ คณะนิเทศศาสตร์ สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์*, 12(3), 4-20.
- เพ็ญศิริ จารุจินดา. (2553). การบริโภคและใช้ประโยชน์จากสินค้าและบริการ. สืบค้นจาก: <https://sites.google.com/site/classroomsocial/lesson/unit2/02>
- วรฉัตร วรวิวัฒน และเบญจวรรณ บุญโทแสง. (2562). ข้าวปุ้นชาว: ความเปลี่ยนแปลงและการดำรงอยู่ในสังคมสมัยใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์*, 3(1), 31-59.
- สุพรรณิ ไชยอำพร. (2560). ความมั่นคงทางอาหาร: สิ่งบ่งชี้ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทย. *วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ คณะพัฒนาลังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*, (5)1, 200-222.

- สุพรรณิ พุกษา และสุวริย์ ศรีปุณณะ. (2560). พฤติกรรมการบริโภคอาหารของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดีในหมู่บ้านวัฒนธรรมนาอ้อ. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 12(42), 57-67.
- เส้นทางเศรษฐกิจออนไลน์. (2562). “ขนมจีนเส้นสดสูตรคนใต้”. สืบค้นจาก <https://today.line.me/th/v2/article/kEjOZL0>
- อริสา สุขสม. (2563). เมื่อวัยรุ่นบริโภคแฟชั่น การบริโภค “อัตลักษณ์” ภายใต้วัฒนธรรมการบริโภค. (รายงานผลการวิจัยสารสุทธิปริทัศน์, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต).
- อิทธิเทพ หลีนวรัตน์. (2558). การโฆษณา: วัฒนธรรมการบริโภคในสังคมไทย. *วารสารวิจัยราชภัฏกรุงเก่า คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา*, 2(2) 69-71.

ข้อพิจารณาความเป็นสัญญาทางปกครอง Administrative Contracts Considerations

วรฉัตร วรिवรรณ¹

Warachart Wariwan²

ปัญญา นาแพงหมื่น³

Punya Napangmaun⁴

Received: 18 เม.ย. 2565

Revised: 25 พ.ค. 2565

Accepted: 23 มิ.ย. 2565

บทคัดย่อ

สัญญาทางปกครองเป็นการกระทำทางปกครองที่มีคู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้กระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะหรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค หรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ตามบทนิยามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 และมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 6/2544 ได้พัฒนาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับความสัญญาทางปกครองเพิ่มเติม โดยเป็นสัญญาที่หน่วยงานทางปกครองหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐตกลงให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรง หรือเป็นสัญญาที่มีข้อกำหนดในสัญญา ซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงเอกสิทธิ์ของรัฐ เพื่อให้การใช้อำนาจทางปกครองหรือการ

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, E-mail: warachara@hotmail.com

²Assistant Professor Dr., Faculty of Law and Politics, Roi Et Rajabhat University

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, E-mail: Dr.ken7889@gmail.com

⁴Assistant Professor Dr., Faculty of Education, Sakon Nakhon Rajabhat University

ดำเนินการกิจการทางปกครองบรรลุผล นอกจากนี้ คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยังได้วางแนวทางการวินิจฉัยเพิ่มเติมว่า สัญญาใดจะเป็นสัญญาทางปกครองต้องพิจารณาวัตถุประสงค์แห่งสัญญาที่เป็นเครื่องมือสำคัญที่ทำให้การบริการสาธารณะบรรลุผลด้วยเช่นกัน ดังนั้น การพิจารณาความเป็นสัญญาปกครองจึงต้องนำหลักเกณฑ์หลายอย่างมาประกอบการพิจารณา ซึ่งในแง่หนึ่งก็เป็นไปตามเจตจำนงของฝ่ายนิติบัญญัติที่กำหนดคำว่า “หมายรวมถึง” เอาไว้ในนิยามความหมายของสัญญาทางปกครอง ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งต้องการเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาหลักเกณฑ์ของสัญญาทางปกครองในอนาคต แต่ในอีกแง่หนึ่ง ความเป็นสัญญาทางปกครองก็ขาดความชัดเจนแน่นอนในหลักกฎหมาย จึงควรแก้ไขเพิ่มเติมนิยามของสัญญาทางปกครองมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ให้มีความครอบคลุมชัดเจนมากยิ่งขึ้น หรืออาจมีการตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองขึ้นมาโดยเฉพาะ แยกจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

คำสำคัญ: พิจารณา, สัญญาทางปกครอง

Abstract

An administrative contract was an administrative act where at least one of the contracting parties is an administrative agency or a person entrusted to act on behalf of the State; and had the nature of a concession contract a contract for the provision of public services or the provision of public utilities or exploitation of natural resources According to the definition of section 3 of the Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedure B.E. 1999 and the resolution of the General Judicial Meeting of the Supreme Administrative Court No. 6/ 2001 has developed additional rules on

administrative contracts It was a contract whereby an administrative agency or a person acting on behalf of the State agrees to allow the other party to directly perform or participate in public service or is a contract that contains a contract that has a special character that represents the privilege of the state In order for the exercise of administrative power or the operation of administrative affairs. In addition, the Judiciary Committee on the Inter-Court Authority has also laid down additional guidelines for ruling that Any contract to be an administrative contract must also consider the object of the contract as an important tool for the fulfillment of public services.

Therefore, considering the status of an administrative contract, many criteria must be taken into consideration. which, on the one hand, was in accordance with the will of the legislature that defines the term “Includes” in the definition of an administrative contract under section 3 of the Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Court Procedure B.E. 1999 which would like to give an opportunity to develop the rules of the administrative contract in the future. on the other hand, as an administrative contract, there is a lack of clarity in the law. therefore, the definition of Administrative Contracts Section 3 of the Act on Establishment of Administrative Courts and Administrative Procedures B.E. 1999 to have more clear coverage or there may be an enactment of an Act on Administrative Contracts specifically separated from the Act on Establishing Administrative Courts and Administrative Court Procedure B.E. 1999.

Keywords: Consider, Administrative Contract

บทนำ

สัญญาทางปกครอง ถือเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการผูกนิติสัมพันธ์ของฝ่ายปกครองกับเอกชนซึ่งเป็นผู้สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อสร้างข้อผูกพันในการดำเนินการกิจที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานทางปกครองให้บรรลุผล โดยฝ่ายปกครองมีหน้าที่หลักในการจัดทำบริการสาธารณะเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งการทำสัญญาทางปกครองนี้ มิใช่การทำนิติกรรมทางปกครองฝ่ายเดียวเฉกเช่นการออกกฎหรือคำสั่งทางปกครอง แต่อาจเป็นนิติกรรมหลายฝ่ายโดยมีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองและมีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจการทางปกครองหรือการบริการสาธารณะให้ครอบคลุมภารกิจตามอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครอง ด้วยเป้าหมายเชิงภารกิจดังกล่าวนี้ จึงมีความจำเป็นต้องให้เอกชนที่เป็นคู่สัญญาเข้ามามีส่วนร่วมหรือเข้ามাজัดทำบริการสาธารณะแทนฝ่ายปกครองเพื่อให้การจัดทำบริการสาธารณะบรรลุผล ดังนั้น วัตถุประสงค์ของสัญญา ลักษณะของสัญญา และผลทางกฎหมาย จึงมีความแตกต่างไปจากสัญญาทางแพ่ง ตลอดจนองค์กรณีที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในเรื่องคดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาก็มีความแตกต่างกันด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตาม จากคำวินิจฉัยของศาลในบางกรณีสัญญาทางแพ่งยังมีความคลุมเครือกับสัญญาทางปกครอง ซึ่งอาจมีกรณีพิพาทที่คล้ายคลึงกันแต่กลับมีคำวินิจฉัยที่ต่างกันไป ทั้งนี้เป็นผลจากการที่ศาลได้ตีความความเป็นสัญญาทางปกครองที่กว้างขวางขึ้นในปัจจุบัน จึงทำให้สัญญาทางแพ่งในบางกรณีจากคำวินิจฉัยในอดีตกลายเป็นสัญญาทางปกครองในคำวินิจฉัยที่มีมาในภายหลัง ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้ ส่งผลให้การศึกษาเรื่องสัญญาทางปกครองขาดหลักเกณฑ์ที่มั่นคงแน่นอน ทำให้ผู้ศึกษาเรื่องสัญญาทางปกครองต้องทำความเข้าใจในหลักกฎหมายไปพร้อมกับแนวคำวินิจฉัยที่เปลี่ยนไปไปตามยุคสมัย

บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและลักษณะของสัญญาทางปกครอง 2) อธิบายหลักเกณฑ์ของสัญญาทางปกครองโดยกฎหมายและหลักเกณฑ์ของสัญญาทางปกครองโดยสภาพ รวมไปถึงหลักเกณฑ์อื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากแนววินิจฉัยของศาลปกครองและคณะกรรมการวินิจฉัยชี้

ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ได้พัฒนาหลักเกณฑ์ของสัญญาทางปกครอง 3) นำเสนอประเด็นปัญหาทางกฎหมายที่ทำให้เกิดความไม่ชัดเจนต่อการวินิจฉัยการนิพิพาทและการศึกษาเรื่องสัญญาทางปกครอง

ความหมายและลักษณะของสัญญาทางปกครอง

หากจะกล่าวถึงสัญญาทางปกครองในระบบกฎหมายไทย ปฏิเสธไม่ได้ว่าได้รับอิทธิพลทางความคิดการบัญญัติกฎหมายมาจากสัญญาทางปกครองของประเทศฝรั่งเศส ซึ่งในระบบกฎหมายของฝรั่งเศสนั้น สัญญาทางปกครอง คือ สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นเอกชนที่ได้รับมอบหมายภารกิจทางปกครองและเป็นสัญญาที่มีเนื้อหามุ่ง “บริการสาธารณะ” หรือเป็นสัญญาที่มีข้อสัญญาไม่ปรากฏทั่วไปในสัญญาทางแพ่ง ซึ่งจะต้องพิจารณาจากข้อเท็จจริงที่เป็นรูปธรรม เช่น สัญญาสัมปทานบริการสาธารณะ สัญญาโยธาสาธารณะ สัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์หรือรับจ้างทำอุปกรณ์บางอย่าง สัญญาרכนสาธารณะ เป็นต้น ซึ่งหากพิจารณาสัญญาทางปกครองที่เกิดขึ้นในระบบกฎหมายฝรั่งเศสโดยส่วนใหญ่แล้ว จะเกิดขึ้นในงานของฝ่ายปกครองส่วนที่เป็นการบริการสาธารณะและคู่สัญญาฝ่ายปกครองมีสิทธิบางประการเหนือกว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชน เช่น สิทธิในการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาได้ฝ่ายเดียวหรือสิทธิในการบอกเลิกสัญญาฝ่ายเดียวหากจำเป็นต้องกระทำเพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยคู่สัญญาฝ่ายเอกชนมีสิทธิได้รับค่าทดแทนความเสียหายเพื่อให้สิทธิที่สูญเสียไปกลับฟื้นคืนมาได้ ดังนั้น สัญญาทางปกครองระบบกฎหมายฝรั่งเศสจึงมีความยืดหยุ่นมากกว่าสัญญาทางแพ่งในอันที่จะทำให้ฝ่ายปกครองสามารถแก้ไขข้อสัญญาฝ่ายเดียวในลักษณะสัญญาที่ไม่เท่าเทียม (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2549, น. 427-251)

สำหรับองค์ประกอบของสัญญาทางปกครองในกฎหมายฝรั่งเศสนั้น (1) ต้องเป็นสัญญาที่เกิดจากการแสดงเจตนาของคู่สัญญาสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือรัฐหรือฝ่ายปกครอง อีกฝ่ายหนึ่งคือเอกชน เมื่อเกิดเป็นสัญญาแล้วย่อมเกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สัญญาทั้งสองฝ่าย โดยคู่สัญญาฝ่ายรัฐหรือหน่วยงานของรัฐ จะต้องมิอาจตามกฎหมายที่เข้าทำสัญญาได้ (2) ต้องมีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาที่เกี่ยวกับบริการสาธารณะ สัญญาทางปกครองใดก็ตามที่มีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นการดำเนินบริการ

สาธารณะโดยตรง จะต้องนำหลักกฎหมายมหาชนมาใช้บังคับ จะนำหลักกฎหมายเอกชนที่ใช้ในการคุ้มครองประโยชน์ของเอกชนมาบังคับใช้กับสัญญาทางปกครองไม่ได้ (3) เนื้อความของสัญญาจะปรากฏข้อความที่กำหนดเงื่อนไขพิเศษแตกต่างจากกฎหมายทั่วไปหรือสัญญาแพ่งทั่วไป รวมถึงมีข้อกำหนดในสัญญาที่เป็นการยกเว้นไว้ เนื่องจากฝ่ายปกครองหรือรัฐเป็นผู้ใช้อำนาจแทนประชาชน ฝ่ายปกครองจึงมีหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของประชาชนส่วนรวม เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะที่ดี สามารถปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บริการสาธารณะนั้นดำเนินการต่อไป (บุบผา อัครพิมาน, 2545, น. 44-47)

สำหรับความหมายและองค์ประกอบของสัญญาทางปกครองของไทย ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับสัญญาทางปกครองของฝรั่งเศสนั้น มีการบัญญัติความหมายไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ซึ่งสัญญาทางปกครอง หมายความว่า สัญญาที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะหรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค หรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ⁵ นอกจากนี้ มติของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 6/2544 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2544 ยังวางหลักเพิ่มเติมว่า สัญญาใดจะเป็นสัญญาทางปกครองได้นั้น นอกจากคู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งต้องเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือเป็นบุคคลซึ่งได้รับมอบหมายให้กระทำการแทนรัฐ และสัญญานั้นมีลักษณะเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ หรือจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค หรือแสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติแล้ว สัญญาทางปกครองยังต้องพิจารณาการเป็นสัญญาทางปกครองโดยสภาพ โดยหน่วยงานทางปกครองหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐตกลงให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรง หรือเป็นสัญญาที่มีข้อกำหนดในสัญญาซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงเอกสิทธิ์ของรัฐ ทั้งนี้ เพื่อให้การใช้อำนาจทางปกครองหรือการดำเนินกิจการทางปกครองซึ่งก็คือการบริการสาธารณะบรรลุผล ดังนั้น หากสัญญาใดเป็นสัญญาที่หน่วยงานทางปกครองหรือบุคคล

⁵มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542

ซึ่งกระทำการแทนรัฐมุ่งผูกพันตนกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งด้วยความสมัครใจบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคและมีได้มีลักษณะเช่นที่กล่าวมาข้างต้น สัญญานั้นย่อมเป็นสัญญาทางแพ่ง⁶ จึงทำให้การแบ่งแยกระหว่างความเป็นสัญญาทางปกครองกับสัญญาทางแพ่งเป็นการพิจารณา 2 เกณฑ์สำคัญ คือ (1) เกณฑ์ด้านบุคคลผู้เป็นคู่สัญญาซึ่งเป็นเกณฑ์ในทางรูปแบบ และ (2) เกณฑ์ด้านวัตถุแห่งสัญญาซึ่งเป็นเกณฑ์ในทางเนื้อหา กล่าวคือ การใช้บุคคลผู้เป็นคู่สัญญาเป็นเกณฑ์นั้น สัญญาทางปกครองจะต้องมีคู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็น “หน่วยงานทางปกครอง”⁷ และวัตถุแห่งสัญญาเป็นเรื่องที่ต้องเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงกับกฎหมายปกครองหรือเป็นการกอนิติสัมพันธ์ทางปกครอง หรือเป็นกรณีที่กฎหมายกำหนดให้เนื้อหาของสัญญามีลักษณะใดลักษณะหนึ่งตามที่มีการตกลงกันให้ถือว่าเป็นเรื่องทางปกครอง สัญญาดังกล่าวนั้นย่อมถือว่าเป็นสัญญาทางปกครอง (วรเจตน์ ภาคีรัตน์, 2549, น. 245-246)

การที่มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 บัญญัติว่า “สัญญาทางปกครอง หมายความว่า” จึงเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสัญญาทางปกครองอย่างกว้างเพื่อเปิดโอกาสให้ศาลปกครองสามารถพัฒนาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองที่มีได้จำกัดแค่นี้เพียงสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ สัญญาที่ให้สิ่งสาธารณูปโภค สัญญาที่ให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติเท่านั้น หากแต่ยังสามารถพัฒนาหลักเกณฑ์ของสัญญาทางปกครองให้ครอบคลุมถึงสัญญาอื่นๆ ได้อีกด้วย ดังเช่นหลักเกณฑ์การพิจารณาลักษณะสัญญาทางปกครองโดยสภาพ (สำนักพัฒนาระบบงานคดีปกครอง, 2551, น. 27)

นอกจากแนวทางในการพิจารณาความเป็นสัญญาทางปกครองดังที่กล่าวมาแล้ว คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอานาจหน้าที่ระหว่างศาล ยังได้มีแนววินิจฉัย

⁶มติของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 6/2544 เมื่อวันที่ 10 ตุลาคม 2544

⁷หน่วยงานทางปกครอง หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรมราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ และให้หมายความรวมถึงหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือให้ดำเนินกิจการทางปกครอง (มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542)

เพิ่มเติมจากมติของที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดว่า สัญญาทางปกครองจะต้องพิจารณาวัตถุประสงค์แห่งสัญญาว่า “เป็นสัญญาเพื่อจัดให้มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญที่จำเป็นเพื่อดำเนินการจัดทำบริการสาธารณะให้บรรลุผลหรือไม่” เช่น ในกรณีสัญญาซื้อขายรถบรรทุกคันโตแบบสายดิ่งระหว่างกองทัพเรือกับเอกชน⁸ สัญญาซื้อขายประตูตรวจค้นโลหะของกรมธนารักษ์⁹ ซึ่งเป็นการซื้อขายเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญที่ทำให้การจัดทำบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานทางปกครองบรรลุผล จึงมีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองด้วยเช่นกัน

โดยสรุป เกี่ยวกับความเป็นสัญญาทางปกครองนั้น จำเป็นต้องพิจารณาจาก (1) ความเป็นสัญญาทางปกครองโดยกฎหมายตามนิยามในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 (2) ความเป็นสัญญาทางปกครองโดยสภาพ จากการวางหลักเกณฑ์ของมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 6/2544 และ (3) จากแนวโน้มวิจัยเพิ่มเติมของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล เช่น ในกรณีที่สัญญามีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นการจัดให้มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญที่จำเป็นในการดำเนินการบริการสาธารณะให้บรรลุผล ดังลักษณะของสัญญาทางปกครองที่จะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

สัญญาทางปกครองโดยกฎหมาย

ตามบัญญัติในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 อันเป็นสัญญาทางปกครองโดยกฎหมายนั้น มีการแบ่งลักษณะสัญญาทางปกครองเป็นสัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ สัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือสัญญาให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

1) **สัญญาสัมปทาน** เป็นกระบวนกรหนึ่งของรัฐในการมอบหมายให้เอกชนเข้ามาจัดทำบริการสาธารณะ โดยเอกชนผู้เข้าร่วมจัดทำบริการสาธารณะจะต้องเป็นผู้ลงทุนและเสี่ยงภัยในการที่เข้าร่วมนั่นเอง โดยรัฐจะไม่จ่ายเงินค่าจ้างในการดำเนินการให้แก่ผู้รับสัมปทาน แต่จะให้สิทธิเอกชนผู้รับสัมปทานมีรายได้จากการเก็บ

⁸คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 18/2550

⁹คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 9/2555

ค่าธรรมเนียมจากผู้ให้บริการ เมื่อหมดเวลาตามสัญญาสัมปทานแล้วสิ่งก่อสร้างต่างๆ ที่ใช้ในกิจการที่ได้จากการสัมปทานจะตกเป็นสิทธิแก่รัฐ (สุภาวิณี จิตต์สุวรรณ, 2546, น. 321) ซึ่งบางประเภทเป็นสัญญาสัมปทานบริการสาธารณะ และบางประเภทเป็นสัญญาร่วมทุน เช่น สัญญาร่วมการงานและร่วมลงทุนในเขตโทรศัพท์ภูมิภาคระหว่างองค์กรโทรศัพท์แห่งประเทศไทยกับบริษัท ทีทีแอนด์ที จำกัด (มหาชน) (เป็นสัญญาสัมปทานและสัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะในเวลาเดียวกัน)¹⁰ สัญญาเข้าร่วมงานและดำเนินการสถานีวิทยุโทรทัศน์ระบบ ยู เอช เอฟ ระหว่างสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กับบริษัท ไอทีวี จำกัด (มหาชน)¹¹ สัญญาที่สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติอนุญาตให้เอกชนเข้าใช้เครื่องวิทยุคมนาคมและอุปกรณ์วิทยุคมนาคม พร้อมได้รับการจัดสรรความถี่วิทยุ¹² สัญญาสัมปทานโครงการรถไฟฟ้าสายสีน้ำเงินระหว่างรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทยกับบริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน)¹³ เป็นต้น

2) สัญญาให้จัดทำบริการสาธารณะ คือ สัญญาที่หน่วยงานทางปกครองมีอำนาจจัดทำบริการสาธารณะทำสัญญากับบุคคลอื่นหรือองค์กรอื่น และมีข้อกำหนดให้บุคคลอื่นหรือองค์กรอื่นมาจัดทำบริการสาธารณะแทนหน่วยงานทางปกครองหรือร่วมกับหน่วยงานทางปกครอง โดยหน่วยงานทางปกครองให้เงินหรือประโยชน์อื่น ๆ แก่บุคคลนั้นเป็นการตอบแทน สัญญาประเภทนี้จะมีลักษณะของการให้บริการ ลักษณะของสัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะนั้นจะมีความคล้ายคลึงกับสัญญาสัมปทาน คือ ให้เอกชนมาจัดทำบริการสาธารณะแทนหรือร่วมกันกับหน่วยงานทางปกครอง แต่แตกต่างกันตรงที่การจ่ายค่าตอบแทนแก่คู่สัญญาเอกชน โดยสัญญาประเภทนี้คู่สัญญาฝ่ายเอกชนจะได้ค่าตอบแทนโดยตรงจากหน่วยงานทางปกครอง อาจเป็นรูปแบบค่าตอบแทนค่าจ้าง ค่าเช่าก็ได้ที่เรียกชื่อแตกต่างกันออกไป (นิริชรา พงศ์อาจารย์, 2562, น. 113-146) เช่น สัญญาที่เมืองพัทยาซึ่งเป็นราชการส่วนท้องถิ่น ว่าจ้างเอกชน

¹⁰คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 622/2545

¹¹คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 930/2547

¹²คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 966/2548 และที่ 190/2549

¹³สัญญาดำเนินตามคำสั่งของหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ 42/2559 และพระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ.2556

ให้ดำเนินการจัดเก็บขยะมูลฝอยมีลักษณะเป็นสัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ¹⁴ สัญญาจ้างก่อสร้างอาคารฝึกอบรมและหอพักพร้อมครุภัณฑ์ ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์พืชสวนยะลาระหว่างกรมส่งเสริมการเกษตรกับเอกชนผู้รับจ้าง เป็นสัญญาที่มีคู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐ และมีลักษณะเป็นสัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ¹⁵ สัญญานุญาตให้ประกอบกิจการลานจอดรถยนต์ และสัญญาเช่าพื้นที่ ณ ท่าอากาศยานเชียงใหม่ ระหว่างบริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด (มหาชน) กับเอกชน มีลักษณะเป็นสัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะอันเป็นประโยชน์โดยตรงต่อประชาชนที่มาใช้บริการ ณ ท่าอากาศยานเชียงใหม่¹⁶ เป็นต้น

3) สัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค เป็นกรณีที่รัฐจัดให้มีถาวรวัตถุที่ประชาชนสามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้โดยตรง หรือเป็นสิ่งที่จัดทำขึ้นเนื่องจากมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ซึ่งแบ่งออกเป็นสองประเภทคือ (1) ทรัพย์สินที่มีลักษณะเป็นถาวรวัตถุซึ่งจัดให้มีขึ้นเพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าใช้ประโยชน์ร่วมกันได้โดยตรง เช่น ถนน สะพานสวนสาธารณะ ทางเดินเท้าสาธารณะ ท่อระบายน้ำสาธารณะ ท่าเทียบเรือสาธารณะที่พัสดุโดยสารรถประจำทาง เป็นต้น (2) ทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ ที่หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้เป็นเครื่องมือโดยตรงเพื่อประโยชน์ในการจัดทำบริการสาธารณะ และเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนในสิ่งอุปโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เช่น เสาไฟฟ้าสายไฟฟ้า ท่อประปา เขื่อน โรงเรียน โรงพยาบาล สถานีดับเพลิง โรงบำบัดน้ำเสียโรงกำจัดขยะ เป็นต้น (อริยพร โพธิ์ใส, 2554, น. 177-185) กรณีสัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค ตัวอย่างเช่น กรณีสัญญาจ้างทำงานโครงการก่อสร้างฝายน้ำล้นคอนกรีตเสริมเหล็กระหว่างเทศบาลตำบลซึ่งเป็นผู้ว่าจ้างกับเอกชนผู้รับจ้าง เป็นสัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคจึงเป็นสัญญาทางปกครอง¹⁷ กรณีอาคารโรงพยาบาลของรัฐซึ่งเป็นถาวรวัตถุ เป็นองค์ประกอบและเครื่องมือสำคัญในการดำเนินการบริการสาธารณะให้บรรลุผล ซึ่งประชาชนทั่วไป

¹⁴คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 848/2548

¹⁵คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 56/2548

¹⁶คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 977/2548

¹⁷คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 416/2545

สามารถเข้าใช้ประโยชน์ได้โดยตรง การรับจ้างก่อสร้างปรับปรุงโรงพยาบาล จึงถือได้ว่าเป็นการที่หน่วยงานทางปกครองมอบให้เอกชนเข้าดำเนินการจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค จึงเป็นสัญญาทางปกครอง¹⁸ กรณีสัญญาที่เทศบาลซึ่งเป็นหน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่นว่าจ้างเอกชนก่อสร้างวางท่อน้ำประปา เป็นสัญญาที่มีคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองซึ่งการประปาถือเป็นสาธารณูปโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนโดยตรง เป็นสัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคจึงเป็นสัญญาทางปกครอง¹⁹ เป็นต้น

4) สัญญาให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติเป็นทรัพย์ที่อยู่ในความดูแลของรัฐ เมื่อเอกชนจะเข้าทำประโยชน์ในทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวจะต้องได้รับอนุญาตในรูปแบบของสัมปทานจากรัฐและอยู่ในความควบคุมดูแลของรัฐ โดยเสียค่าใช้จ่ายให้แก่รัฐตามสมควร รูปแบบของสัญญาให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย เพราะการเข้าทำสัญญาให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นรูปแบบของสัญญาสัมปทานที่เป็นไปตามแบบของทางราชการ ซึ่งผู้ขอสัมปทานต้องยื่นคำขอเมื่อรัฐอนุญาตก็จะออกประทานบัตรให้ สัญญาให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติจึงไม่มีรูปแบบที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว แต่จะเป็นไปตามกฎหมายที่เกี่ยวข้อง (สุภาวิณี จิตต์สุวรรณ, 2546, น. 321-322) เช่น การตกลงยินยอมให้ประกอบการขุดดินลูกรังในที่ดินของรัฐ ซึ่งผู้ได้รับอนุญาตจากอธิบดีกรมที่ดินให้ประกอบกิจการขุดดินลูกรังในที่ดินของรัฐตามมาตรา 9 แห่งประมวลกฎหมายที่ดิน และได้ชำระค่าตอบแทนรายปีตามวิธีการและอัตราที่กำหนดไว้ นั้น ถือได้ว่าผู้ได้รับอนุญาตได้ตกลงที่จะประกอบกิจการเพื่อแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ²⁰ สัญญาที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอนุญาตให้เอกชนทำไม้ป่าขายเลน²¹

¹⁸คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 10/2545

¹⁹คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 14/2545

²⁰คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 588/2548

²¹คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 50/2547

หรือสัญญาที่จังหวัดชุมพรอนุญาตให้เอกชนจัดเก็บรังนกอีแอ่น²² สัญญาลักษณะเช่นนี้
จึงเป็นสัญญาให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ

สัญญาทางปกครองโดยสภาพ

นอกจากสัญญาทางปกครองโดยกฎหมาย ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติ
จัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 อันเป็นสัญญาสัมปทาน
สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ สัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภค และสัญญาให้แสวง
ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาตินั้น มติที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลปกครองสูงสุดที่
6/2544 ยังได้วางหลักการสำคัญเพิ่มเติมของลักษณะของสัญญาทางปกครอง
โดยสัญญาดังกล่าวมีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครองโดยสภาพ ซึ่งไม่ได้มีกฎหมาย
กำหนดไว้ชัดเจน แต่โดยสภาพหรือลักษณะของสัญญานั้นมีอาจเป็นสัญญาทางแพ่งอัน
เนื่องมาจากหน่วยงานทางปกครองหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐได้ตกลงให้คู่สัญญา
อีกฝ่ายหนึ่งเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรง หรือเป็น
สัญญาที่มีข้อกำหนดในสัญญาซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงเอกสิทธิ์ของรัฐเหนือกว่า
คู่สัญญา ทั้งนี้เพื่อให้การบริการสาธารณะบรรลุผล ซึ่งหากจะแบ่งลักษณะของสัญญา
ทางปกครองโดยสภาพ อาจแบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ 1) สัญญาที่ฝ่ายปกครองให้คู่สัญญา
เข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรง และ 2) สัญญาที่ฝ่าย
ปกครองมีเอกสิทธิ์เหนือคู่สัญญา ซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1) สัญญาที่ฝ่ายปกครองให้คู่สัญญาเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมดำเนินการ
บริการสาธารณะโดยตรง เช่น สัญญาของข้าราชการที่ลาไปศึกษาหรืออบรมใน
ประเทศระหว่างข้าราชการผู้ลาศึกษากับกรุงเทพมหานคร ซึ่งกรุงเทพมหานครเป็น
หน่วยงานราชการบริหารส่วนท้องถิ่น มีหน้าที่จัดการศึกษาตามมาตรา 6 และมาตรา
89 (21) แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2528
จึงเป็นกรณีที่คู่สัญญาอย่างน้อยฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครอง การทำสัญญา
โดยตกลงว่าเมื่อครบกำหนดเวลาแล้วผู้ลาศึกษาต้องจะกลับมารับราชการที่โรงเรียนใน

²²คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 101/2548

สังกัดกรุงเทพมหานครนั้น วัตถุประสงค์แห่งสัญญาคือการให้ผู้ลาศึกษาต่อกลับมาดำเนินการหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินการบริการสาธารณะอันเป็นเรื่องของการจัดการศึกษา²³ ตัวอย่างอีกกรณีคือ สัญญาจ้าง ผู้บริหารชุมชนโครงการบ้านเอื้ออาทร จำนวน 7 โครงการ เพื่อดำเนินการบริการชุมชนในโครงการบ้านเอื้ออาทรให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่อาศัยอย่างยั่งยืน สมาชิกชุมชนมีวินัย มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีคุณภาพชีวิตที่ดี และผู้บริหารชุมชนโครงการบ้านเอื้ออาทรต้องบริหารงานด้านรักษาความสะอาด งานรักษาความปลอดภัย ควบคุมดูแลระบบไฟฟ้า และน้ำประปาส่วนกลาง อันถือได้ว่าเป็นการจัดทำบริการสาธารณะ สัญญาจ้างดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นการที่หน่วยงานทางปกครองมอบหมายให้ผู้บริหารชุมชนโครงการบ้านเอื้ออาทร เข้าดำเนินการหรือร่วมดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรง สัญญาดังกล่าวจึงมีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครอง²⁴ เป็นต้น

2) สัญญาที่ฝ่ายปกครองมีเอกสิทธิ์เหนือคู่สัญญา ซึ่งจะไม่พบเห็นในสัญญาทางแพ่งทั่วไปด้วยข้อสัญญาที่มีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงเอกสิทธิ์ของรัฐ ซึ่งให้สิทธิพิเศษแก่รัฐในการเข้าเป็นคู่สัญญาในฐานะที่เหนือกว่าฝ่ายเอกชน ซึ่งรัฐสามารถบอกเลิกสัญญา เปลี่ยนแปลงข้อสัญญาได้เอง หรือแม้แต่สั่งให้ทำงานพิเศษ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นในการจัดทำบริการสาธารณะ ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ทำสัญญาจ้างเอกชนให้ดำเนินการวางระบบการขายสลากแบบออนไลน์ โดยมีข้อตกลงในสัญญาว่าหากโครงการถูกล้มเลิก สัญญาดังกล่าวก็จะถูกยกเลิกไปโดยปริยายโดยเอกชนไม่มีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหาย จึงเป็นสัญญาที่มีข้อกำหนดแสดงให้เห็นถึงเอกสิทธิ์ของรัฐอย่างชัดเจน²⁵ อีกกรณีคือ สัญญาซื้อประตูตรวจต้นโลหะพร้อมติดตั้งระบบและฝึกฝนการใช้งานระหว่างกรมธนารักษ์กับเอกชน โดยสัญญาดังกล่าวมีข้อกำหนดที่ให้เอกสิทธิ์แก่กรมธนารักษ์ในการกำหนดให้เอกชนต้องใช้เรือไทยในการขนส่งสิ่งของหรือเครื่องตรวจโลหะตามสัญญา ซึ่งหากเอกชนไม่ใช่เรือไทยในการขนส่ง จะต้องนำหลักฐานการชำระค่าธรรมเนียมพิเศษเนื่องจากการไม่บรรทุกของโดยเรือไทย จึงจะมีสิทธิได้รับเงินค่าสิ่งของจากกรมธนารักษ์ สัญญาดังกล่าว

²³คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 25/2545

²⁴คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 81/2553

²⁵คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 90/2556

จึงมิได้ทำขึ้นโดยมุ่งผูกพันด้วยใจสมัครบนพื้นฐานแห่งความเท่าเทียมกันเช่นเดียวกับสัญญาทางแพ่ง จึงเป็นสัญญาทางปกครอง²⁶ หรือแม้แต่สัญญาจ้างก่อสร้างหอพักข้าราชการโรงพยาบาลของมหาวิทยาลัยของรัฐที่สัญญามีข้อกำหนดให้สิทธิแก่คู่สัญญาที่เป็นฝ่ายปกครองเพียงฝ่ายเดียวบอกเลิกสัญญาได้โดยผู้รับจ้างซึ่งเป็นคู่สัญญาฝ่ายเอกชนไม่ได้ผิดสัญญาในสาระสำคัญ หรือมีข้อกำหนดที่ให้อำนาจแต่ ผู้ว่าจ้างที่จะสั่งให้ผู้รับจ้างทำงานพิเศษเพิ่มเติมได้แม้ไม่ได้ระบุในสัญญาจ้าง สัญญาดังกล่าวจึงมีลักษณะพิเศษเพื่อให้การใช้อำนาจทางปกครองหรือการดำเนินกิจการทางปกครองบรรลุผลซึ่งไม่พบในสัญญาทางแพ่งทั่วไป จึงเป็นสัญญาทางปกครอง²⁷ เป็นต้น

สัญญาทางปกครองจากแนวโน้มของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาด อำนาจหน้าที่ระหว่างศาล กรณีศึกษาสัญญาซื้อขาย

หากจะกล่าวถึงสัญญาซื้อขายโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง สัญญาที่บุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้ขาย” โอนทรัพย์สินให้แก่บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ผู้ซื้อ” และผู้ซื้อตกลงว่าจะใช้ราคาทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ขาย²⁸ และเมื่อเกิดกรณีพิพาทในสัญญา ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายหนึ่งเป็นหน่วยงานทางปกครองหรือไม่ ก็มักจะเป็นข้อพิพาทในสัญญาทางแพ่งอันอยู่ในอำนาจการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม อย่างไรก็ตาม สัญญาซื้อขายในบางกรณีก็เป็นสัญญาทางปกครอง และหากเกิดกรณีพิพาทที่เข้าสู่การพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง ซึ่งในระยะแรกเริ่มการตีความเกี่ยวกับสัญญาซื้อขายของหน่วยงานทางปกครองมักถูกตีความอย่างจำกัด และโดยมากมักจะถูกตีความให้เป็นสัญญาทางแพ่ง แต่ในระยะต่อมาคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลได้วางหลักการเพิ่มเติม โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาเรื่อง “บริการสาธารณะ” มาตีความขยายให้สัญญาซื้อขายหลายอย่างเป็นสัญญาทางปกครอง โดยการพิจารณาว่าหากวัตถุประสงค์แห่งสัญญาหรือวัตถุประสงค์ของสัญญาซื้อขายเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องมือสำคัญและจำเป็นที่ทำให้การ

²⁶ คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 9/2555

²⁷ คำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 104/2544

²⁸ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 453

ดำเนินการบริการสาธารณะของหน่วยงานทางปกครองบรรลุผล สัญญานั้นย่อมเป็นสัญญาทางปกครอง (คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล, 2555, น. 64-65) ดังเห็นได้จากสัญญาพิพาทต่อไปนี้

สัญญาซื้อขายร่มบุคคลโดดแบบสายตึงระหว่างกองทัพเรือกับเอกชน ซึ่งร่มบุคคลโดดแบบสายตึงและอุปกรณ์เป็นยุทธโศปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้สำหรับการฝึกและการรบจึงเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญที่จำเป็นต่อการจัดทำบริการสาธารณะของกองทัพเรือให้บรรลุผล สัญญาดังกล่าวจึงเป็นสัญญาทางปกครอง²⁹ ในขณะที่สัญญาซื้อขายรถจักรยานยนต์พร้อมสัญญาณไฟไซเรนและวิทยุสื่อสารเพื่อให้กองบัญชาการตำรวจสันติบาลใช้เป็นยานพาหนะสำหรับนำขบวนระหว่างสำนักงานตำรวจแห่งชาติและเอกชน แม้เป็นไปเพื่อใช้ในการกิจของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาความปลอดภัยให้แก่บุคคลสำคัญ แต่สัญญาดังกล่าวไม่มีวัตถุประสงค์ให้คู่สัญญาเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมภารกิจกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และวัตถุประสงค์ของสัญญาไม่ได้เป็นไปเพื่อการจัดทำบริการสาธารณะ เป็นแต่เพียงให้ได้มาซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในหน่วยงานเท่านั้น สัญญาดังกล่าวจึงเป็นสัญญาทางแพ่ง³⁰

สัญญาซื้อขายวัสดุก่อสร้างเพื่อนำไปใช้ในการก่อสร้างอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการดำเนินการบริการสาธารณะอันเป็นสัญญาทางปกครอง³¹ หรืออีกกรณีที่ต้องครปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อตกลงซื้อขายวัสดุอุปกรณ์ประปาเพื่อใช้ในการกิจอันเป็นบริการสาธารณะสำหรับให้บริการระบบประปาแก่ประชาชนก็เป็นสัญญาทางปกครองเช่นกัน³² แตกต่างจากสัญญาซื้อขายกรวด-แผ่นใยใสร้อยต่อคอนกรีตเพื่อนำมาเป็นวัสดุอุปกรณ์จัดสร้างระบบส่งน้ำรางน้ำ คสล. และอาคารประกอบโครงการระบบส่งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งสาระสำคัญของสัญญาไม่มีวัตถุประสงค์ให้คู่สัญญาเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และไม่ได้เป็นไปเพื่อการจัดทำบริการสาธารณะ จึงเป็นเพียงการ

²⁹คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 18/2550

³⁰คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 122/2557

³¹คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 59/2556

³²คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 93/2556

จัดหาและส่งมอบวัตถุแห่งสัญญาเพื่อใช้ในการกิจการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
เท่านั้น สัญญาดังกล่าวจึงเป็นสัญญาทางแพ่ง³³

ปัญหาการวินิจฉัยความเป็นสัญญาทางปกครอง

ประเด็นปัญหาการวินิจฉัยความเป็นสัญญาทางปกครองนั้น ผู้เขียนเห็นว่า พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มีการบัญญัตินิยามของสัญญาทางปกครองไม่ค่อยชัดเจน โดยกำหนดนิยามค่อนข้างกว้าง ซึ่งในหนึ่งก็เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดการตีความและการพัฒนาหลักกฎหมายไปตาม บริบทหรือสภาพการณ์ของการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนแปลงไป แต่ในอีกแง่ หนึ่งก็ทำให้เกิดปัญหาการตีความและการวินิจฉัยของศาล ทั้งในมิติของศาลปกครอง ศาลยุติธรรม และคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลมีการวินิจฉัยความเป็นและไม่เป็นสัญญาทางปกครองที่แตกต่างไปจากศาลปกครองในประเด็นข้อพิพาท เดียวกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อคู่กรณีที่มีการยื่นฟ้องคดีผิดศาลอันเกิดจากการไม่ทราบ หลักเกณฑ์ของสัญญาทางปกครองที่แน่ชัด ยกตัวอย่างเช่น กรณีสัญญาซื้อขายร่มบุคคล โดดแบบสายดิ่งระหว่างกองทัพเรือกับเอกชน ซึ่งศาลปกครองวินิจฉัยว่า ไม่เป็นสัญญาทางปกครอง เนื่องจากวัตถุแห่งสัญญาไม่เป็นอุปกรณ์สำคัญที่ใช้ในการบริการสาธารณะ แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งในการบริการสาธารณะเท่านั้น แต่คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลวินิจฉัยว่า สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาทางปกครอง เนื่องจากร่มบุคคลโดดแบบสายดิ่งและอุปกรณ์เป็นยุทธโธปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้สำหรับการฝึกและการรบจึงเป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญที่จำเป็นต่อการจัดทำบริการสาธารณะของ กองทัพเรือให้บรรลุผล³⁴ หรือในกรณีของสัญญาการเช่าที่จัดทำตลาดของ กรุงเทพมหานคร ซึ่งศาลปกครองวินิจฉัยว่า แม้จะเป็นกรณีที่เอกชนซึ่งเป็นคู่สัญญา ได้รับประโยชน์จากสัญญา หากการเช่านั้นเป็นภารกิจของหน่วยงานทางปกครอง

³³ คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 33/2558

³⁴ คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 18/2550

โดยตรง แต่ก็เป็นไปเพื่อให้การบริการสาธารณะบรรลุผล สัญญาดังกล่าวก็เป็นสัญญาทางปกครอง แต่คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลวินิจฉัยว่า สัญญาดังกล่าวไม่เป็นสัญญาทางปกครอง แม้กรุงเทพมหานครเป็นหน่วยงานทางปกครอง แต่ข้อกำหนดของสัญญาก็คือเป็นเพียงการให้เข้าสถานที่ซึ่งมีลักษณะของเนื้อหาเช่นเดียวกับสัญญาทางแพ่งระหว่างเอกชนด้วยกัน มิได้มีข้อกำหนดพิเศษที่จะให้พิจารณาได้ว่ามีลักษณะเป็นสัญญาทางปกครอง หรือเป็นการมอบหมายให้เอกชนเป็นผู้จัดให้มีบริการสาธารณะแทนกรุงเทพมหานคร สัญญาดังกล่าวจึงเป็นสัญญาทางแพ่ง³⁵

จากประเด็นการวินิจฉัยความเป็นสัญญาทางปกครองที่แตกต่างกันระหว่างศาลปกครองและคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า (1) ควรปรับปรุงหรือให้มีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมไว้ในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 โดยนำหลักการพิจารณาของมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด ครั้งที่ 6/2544 และหลักการที่เกิดจากแนววินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล รวบรวมให้อยู่ในเนื้อหาสาระเดียวกัน เพื่อให้เกิดความชัดเจน ง่ายต่อการวินิจฉัยและการศึกษาเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง ผ่านการกำหนดนิยามของสัญญาทางปกครองเพิ่มเติมให้ครอบคลุมประเด็นการพิจารณา ซึ่งมีใช้เพียงการกำหนดประเด็นคู่สัญญาและการเป็นหน่วยงานที่ได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครองเท่านั้น แต่ต้องครอบคลุมไปถึงประเด็นการเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรง วัตถุประสงค์สัญญาที่เกี่ยวข้องกับการเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้การบริการสาธารณะบรรลุผล และการพิจารณาข้อสัญญาที่แสดงเอกลัทธิของรัฐอันเป็นข้อสัญญาที่ไม่อยู่ในวิสัยที่เอกชนจะสามารถดำเนินการได้ (2) อาจมีการตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองขึ้นมาโดยเฉพาะ แยกจากพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 เพื่อให้การบัญญัติกฎหมายมีความครอบคลุม มีเนื้อหาสาระ และหลักเกณฑ์การพิจารณาหรือวินิจฉัยกรณีพิพาทได้สมบูรณ์เพียงพอ อันเป็นการลดปัญหาการยื่นฟ้องคดีผิดศาลและเป็นการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองต่อไป

³⁵คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 17 - 41/2555

บทสรุป

สัญญาทางปกครองถือเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการจัดทำภารกิจตามอำนาจหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งสัญญาทางปกครองของไทยมีการจำแนกลักษณะของสัญญาและเขตอำนาจศาลเพื่อพิจารณาตีออกจากศาลยุติธรรม อันเป็นไปตามเจตจำนงของภารกิจที่ฝ่ายปกครองจะต้องดำเนินการในกิจการสาธารณะให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แม้บางครั้งฝ่ายรัฐจำเป็นต้องมีเอกสิทธิ์ที่เหนือกว่าคู่สัญญาฝ่ายเอกชนก็ตาม ซึ่งสัญญาทางปกครองมีการให้คำนิยามตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ว่า “สัญญาทางปกครอง” หมายความว่า สัญญาสัมปทาน สัญญาที่ให้จัดทำบริการสาธารณะ สัญญาจัดให้มีสิ่งสาธารณูปโภคหรือสัญญาให้แสวงประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งคำว่า “หมายความว่า” ในบทนิยามดังกล่าวนี้ เป็นการเปิดโอกาสให้ศาลปกครองสามารถพัฒนาหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองซึ่งอาจจะครอบคลุมถึงถึงสัญญาอื่น ๆ ได้อีกด้วย ดังเช่น สัญญาทางปกครองอันเกิดจากการวางหลักเกณฑ์ของมติที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดครั้งที่ 6/2544 ที่ว่าหากหน่วยงานทางปกครองหรือบุคคลซึ่งกระทำการแทนรัฐใดได้ตกลงให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเข้าดำเนินการหรือเข้าร่วมดำเนินการบริการสาธารณะโดยตรง หรือสัญญาดังกล่าวนั้นมีข้อกำหนดในสัญญาซึ่งมีลักษณะพิเศษที่แสดงถึงเอกสิทธิ์ของรัฐเพื่อให้การบริการสาธารณะบรรลุผลแล้ว สัญญานั้นย่อมเป็นสัญญาทางปกครอง และคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลยังได้กำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมอีกว่า ในกรณีที่สัญญามีวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นการจัดให้มีเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญที่จำเป็นในการดำเนินการบริการสาธารณะให้บรรลุผลสัญญาดังกล่าวก็เป็นสัญญาทางปกครองด้วยเช่นกัน

จากประเด็นในถ้อยคำ “หมายความว่า” แสดงให้เห็นว่า เจตจำนงตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ต้องการให้ศาล นักวิชาการ นักกฎหมาย หรือบุคคล/องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนากฎหมายเกี่ยวกับสัญญาของหน่วยงานทางปกครอง ได้มีโอกาสสะท้อนประเด็นปัญหาหรือมีข้อพิจารณาเพิ่มเติม อันเป็นผลจากข้อพิพาทในสัญญาที่เกิดขึ้นเรื่อยมาตั้งแต่ปีที่พระราชบัญญัติฯ ดังกล่าวมีผลบังคับใช้ ซึ่งการตีความเกี่ยวกับสัญญาทาง

ปกครองนี้ ควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาหลักกฎหมายให้มีความเป็นสากลเพียงพอ โดยการวางหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและครอบคลุมความเป็นสัญญาทางปกครองที่มีการวินิจฉัยมาตั้งแต่ก่อตั้งศาลปกครองจนถึงปัจจุบัน ไว้ในความหมายของสัญญาทางปกครองในพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ให้ครอบคลุมและชัดเจนต่อการบังคับใช้ หรืออาจมีการตราพระราชบัญญัติเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองขึ้นมาโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล. (2555). *ปัญหาเขตอำนาจศาลเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง: การตีความของศาลและคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล*. (รายงานประจำปี).
- นิรัชรา พงศ์อาจารย์. (2562). ทิศทางของสัญญาทางปกครองในระบบกฎหมายไทย. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 12(2).
- บุบผา อัครพิมาน. (2545). *สัญญาทางปกครอง : แนวคิดและหลักกฎหมายของฝรั่งเศสและของไทย*. กรุงเทพฯ: สวัสดิการด้านการฝึกอบรมสำนักงานศาลปกครอง.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2549). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง: หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครองและการกระทำทางปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- สุภาวิณี จิตต์สุวรรณ. (2546). *สัญญาสัมปทาน*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง).
- สำนักพัฒนาระบบงานคดีปกครอง. (2551). *คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลปกครอง.
- อริยพร โพธิ์ใส. (2554). *คดีพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง*. *จุลนิติ*, 8(1).

การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ ในวารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์

หลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์

วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ เผยแพร่ผลงานทางวิชาการในรูปแบบบทความทางวิชาการ บทความวิจัย บทความทั่วไป บทความปริทัศน์ บทความหนังสือ และบทความพิเศษ โดยบทความต้องไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่น ไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของวารสาร และต้องได้รับการตรวจสอบทางวิชาการ (Peer Review) เพื่อให้บทความทุกชิ้นมีคุณภาพในระดับมาตรฐานสากลและนำไปอ้างอิงได้

การจัดเตรียมต้นฉบับเพื่อเสนอบทความ

1. ต้นฉบับจะต้องพิมพ์ตามรูปแบบและขนาดตัวอักษรตามหลักเกณฑ์วารสารฯ
2. บทความต้องเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ มีความยาว 10-15 หน้า
3. ต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อสกุล หน่วยงานที่สังกัด หมายเลขติดต่อ และอีเมลล์ของผู้ประพันธ์อย่างชัดเจน
4. ต้นฉบับสามารถส่งได้ทางระบบ Online (Submission) แนบไฟล์เอกสาร Microsoft Word ผ่านหน้าเว็บไซต์ของวารสารฯ https://so02.tci-haijo.org/index.php/Lawpol_Journal หรือติดต่อกองบรรณาธิการ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ โดยกองบรรณาธิการจะนำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิในการพิจารณาบทความตามสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินคุณภาพและความเหมาะสมก่อนการตอบรับตีพิมพ์
5. เมื่อบทความได้รับการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ในกรณีที่ผลการประเมินระบุให้ต้องปรับปรุงแก้ไข ผู้ประพันธ์จะต้องดำเนินการแก้ไขตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิกำหนดให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด
6. ภาษา ต้องเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ

7. ต้นฉบับ ต้องพิมพ์หน้าเดียวด้วยโปรแกรม Microsoft Word ขนาด A 4 ตัวอักษร TH SarabunPSK ขนาดตัวอักษร 14 ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1 ซม. ตั้งค่าหน้ากระดาษด้วยระยะห่างจากขอบกระดาษ ด้านบนและซ้ายมือ 1.5 นิ้ว หรือ 3.81 ซม. ด้านล่างและขวามือ 1 นิ้ว หรือ 2.54 ซม. ใส่หมายเลขหน้ากำกับมุมบนขวาของทุกหน้า (ยกเว้นหน้าแรก)

8. จำนวนหน้า บทความมีความยาว 10-15 หน้า กระดาษขนาด A 4

9. ขนาด รูปแบบ และชนิดตัวอักษร รายละเอียดตามตารางข้างล่างนี้

รายละเอียด	ขนาดตัวอักษร	รูปแบบ	ชนิด
ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย)	18	กึ่งกลาง	ตัวหนา
ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ)	18	กึ่งกลาง	ตัวหนา
ชื่อผู้ประพันธ์ (ภาษาไทย)	16	กึ่งกลาง	ตัวหนา
ชื่อผู้ประพันธ์ (ภาษาอังกฤษ)	16	กึ่งกลาง	ตัวหนา
ตำแหน่ง หน่วยงานที่สังกัด อีเมล (Footnote) (ภาษาไทย)	12	ชิดซ้าย	ตัวธรรมดา
ตำแหน่ง หน่วยงานที่สังกัด อีเมล (Footnote) (ภาษาอังกฤษ)	12	ชิดซ้าย	ตัวธรรมดา
บทคัดย่อ/Abstract	16	กึ่งกลาง	ตัวหนา
เนื้อหาบทคัดย่อ	14	ชิดซ้าย	ตัวธรรมดา
คำสำคัญ/Keywords	14	ชิดซ้าย	ตัวหนา
หัวข้อเรื่อง (ไม่ลำดับเลข)	16	กึ่งกลาง	ตัวหนา
หัวข้อย่อย	14	ชิดซ้าย	ตัวหนา
เนื้อเรื่อง	14	ชิดซ้าย	ตัวธรรมดา
เอกสารอ้างอิง	16	กึ่งกลาง	ตัวหนา
ชื่อตาราง (ระบุไว้บนตาราง)	14	ชิดซ้าย	ตัวหนา
ชื่อรูปภาพ (ระบุไว้ใต้รูปภาพ)	14	ชิดซ้าย	ตัวหนา

10. บทความต้นฉบับทุกเรื่องต้องประกอบไปด้วยส่วนประกอบดังนี้

10.1 ชื่อเรื่อง ควรสั้น กระชับ สู่ถึงประเด็นหลักของการศึกษาวิจัย ไม่ใช้คำย่อ ความยาวไม่ควรเกิน 100 ตัวอักษร ด้วยรูปแบบอักษร TH SarabunPSK ขนาด 18 pt. ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

10.2 ชื่อผู้ประพันธ์ ต้องระบุตำแหน่งทางวิชาการ (ถ้ามี) ตำแหน่งงาน หน่วยงานที่สังกัด และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ที่เชิงอรรถ (Footnote) ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

10.3 บทความ ถ้ามีแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัยให้ใส่ในเชิงอรรถ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

10.4 บทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ความยาวไม่เกิน 250 คำ และคำสำคัญทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ 3-5 คำ

10.5 บทนำ เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมาหรือเหตุผลที่นำไปสู่ประเด็นการศึกษา พร้อมจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของบทความโดยสังเขป

10.6 เอกสารอ้างอิง ใช้รูปแบบตามคู่มือการพิมพ์ของสมาคมจิตวิทยาอเมริกา (American Psychological Association Citation Style หรือ APA) ฉบับล่าสุด ทั้งเอกสารอ้างอิงที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยเอกสารอ้างอิงต้องเป็นที่ถูกตีพิมพ์ และได้รับการยอมรับทางวิชาการ ไม่ควรเป็นบทคัดย่อหรือการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ถ้าเอกสารนั้นยังไม่ได้ถูกตีพิมพ์ ต้องระบุว่าการตีพิมพ์ (in press)

10.7 เนื้อเรื่อง

10.7.1 บทความวิจัย ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่อง (Title)
- ชื่อผู้ประพันธ์ (Author)
- บทคัดย่อ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (Abstract)
- คำสำคัญ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (Keywords)
- บทนำ (Introduction)
- วัตถุประสงค์การวิจัย (Objective)
- กรอบแนวคิดการวิจัย (Framework)
- วิธีดำเนินการวิจัย (Methodology)
- ผลการวิจัย (Finding)

- สรุปและอภิปรายผล (Conclusion and Discussion)
- ข้อเสนอแนะ (Recommendation) (ถ้ามี)
- เอกสารอ้างอิง (Reference)

10.7.2 บทความทางวิชาการ ประกอบด้วย

- ชื่อเรื่อง
- ชื่อผู้ประพันธ์
- บทคัดย่อ
- คำสำคัญ
- บทนำ
- เนื้อหา
- บทสรุป
- เอกสารอ้างอิง

10.7.3 บทความทั่วไป

- ชื่อเรื่อง
- ชื่อผู้ประพันธ์
- บทนำ
- เนื้อหา
- บทสรุป
- เอกสารอ้างอิง

10.7.4 บทวิจารณ์หนังสือ

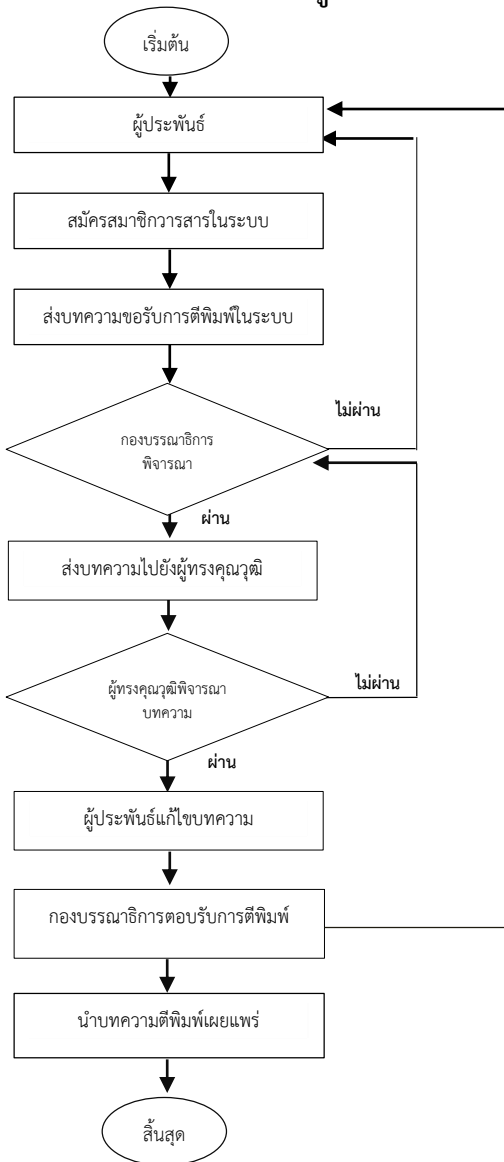
- ข้อมูลทางบรรณานุกรม
- ชื่อผู้วิจารณ์
- บทวิจารณ์

10.7.5 บทความปริทัศน์ (Article Review)

- ชื่อเรื่อง
- ชื่อผู้ประพันธ์
- คำสำคัญ
- บทนำ
- บทสรุป

11. ความคิดเห็นในบทความและงานเขียน ซึ่งตีพิมพ์ในวารสารฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้ประพันธ์โดยอิสระ กองบรรณาธิการ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป หากท่านประสงค์จะนำบทความหรืองานเขียนเล่มนี้ไปตีพิมพ์เผยแพร่ จะต้องได้รับอนุญาตจากผู้ประพันธ์ตามกฎหมายว่าด้วยลิขสิทธิ์

ขั้นตอนการส่งบทความสำหรับผู้ประพันธ์

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง
ศาสตราจารย์ ดร.อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์
ศาสตราจารย์ ดร.จ่านงค์ อดิวัฒนสิทธิ์
ศาสตราจารย์ ดร. กฤษ เพิ่มทันจิตต์
ศาสตราจารย์ ดร.ประภัสสร เทพชาตรี
ศาสตราจารย์ ดร.เศกสรรค์ ยงวนิชย์
รองศาสตราจารย์ ดร.เทพศักดิ์ บุญรัตพันธุ์
รองศาสตราจารย์ ดร.พิศาล มุกตารัตน์
รองศาสตราจารย์ ดร.สุณีย์ กัลยาจิตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.กมลพร สอนศรี
รองศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา เอ็มอัมธรรม
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย กษิติประดิษฐ์
รองศาสตราจารย์ ดร.กตัญญู แก้วหานาม
รองศาสตราจารย์ ดร.สมชัย ภัทรณานันท์
รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ
รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชา มารี เคน
รองศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ โชควรรกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน
รองศาสตราจารย์สมชาย ปรีชาศิลปะกุล
รองศาสตราจารย์ ดร.บุญอริ ยี่มะมะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวุฒิ ปัดไธสง
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุฬพร เอื้อรักสกุล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วริยา ล้ำเลิศ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธรักษา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติพร อำไพ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินัย ผลเจริญ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ บังเพลิง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยมหิดล
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
มหาวิทยาลัยรามคำแหง
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
นักวิชาการอิสระ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยนเรศวร
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์เชิงชาญ จงสมชัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร ต้นศิริคงคล	มหาวิทยาลัยบูรพา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภริดา ชัยรัตน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ อานี	มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทิศ ดิษฐประณีต	มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธัญญา รุจิเสถียรทรัพย์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ไพสิน ภูจินาพันธุ์	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรวัฒน์ ช่อไม้ทอง	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
อาจารย์ ดร.ภัทร ชมพุมิ่ง	มหาวิทยาลัยแม่โจ้
อาจารย์ ดร.กิตติกร สันคติประภา	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.ไชยณรงค์ เศรษฐเชื้อ	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พนมพัทธ์ สมิตานนท์	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ ดร.ปรีชัย ดาวอุดม	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
อาจารย์ ดร.สุธิดา สองสีดา	มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
อาจารย์ ดร.ฉัตรณรงค์ศักดิ์ สุธรรมดี	มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
อาจารย์ ดร.ภัทรพร วีระนาคินทร์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สำนักงาน

กองบรรณาธิการ วารสารสังคมศาสตร์ นิติรัฐศาสตร์

คณะนิติรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

113 หมู่ 12 ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 45120

โทร. 0 4355 6036 โทรสาร 0 4355 6037

E-mail : law_pol.journal@reru.ac.th

บรรณาธิการ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง โทร. +668 3141 4811

เลขานุการคณะกรรมการบริหารวารสาร : นางสาววาสนา เลิศมะเลา โทร. +669 2481 7805